

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Lapsen etu etusijalla

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika toukokuu / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Toni Jäntti	Sivumäärä 39 ja 3 liitesivua
Työn nimi Lapsen etu etusijalla	
Ohjaava opettaja Juha Niiranen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Ammatillisten Perhekotien Liitto ry, Tiiu Raid - Ala	
Tiivistelmä Opinnäytetyössä käsiteltiin lapsen edun toteutumista lasta kodin ulkopuolelle sijoitettaessa. Aihe on yhteiskunnassamme ajankohtainen, sillä vuoden 2012 alusta voimaan tullut lastensuojelulain 50 § uudistus velvoittaa kunnat sijoittamaan lapset ensisijaisesti perhehoitoon. Kunnilla ei käytännössä tällä hetkellä kuitenkaan ole riittäviä resursseja tämän lakipykälän toteuttamiseen, eikä kaikkia lapsia voida aina muillakaan perusteilla perhehoitoon sijoittaa. Perhehoidon toteutumisen haasteellisuus oli yksi tämän opinnäytetyön mielenkiinnon kohde. Opinnäytetyön tavoitteena oli pyrkiä nostamaan esille seikkoja joita lastensuojelutyössä voitaisiin käytännössä tehdä, jotta lapsen etu voisi toteutua parhaalla mahdollisella tavalla sijoitustilanteessa. Lapsen etu on asia, joka nousee esiin lähes joka puolella lastensuojelutyössä. Samoin tässä opinnäytetyössä lapsen etu oli ikään kuin punainen lanka, joka kietoi asiakokonaisuuden yhteen. Lapsen kiintymyssuhteen merkitys ja perhehoidon eri muodot olivat myös olennainen osa tätä opinnäytetyötä. Yhtenä tavoitteena nimenomaan oli lisätä tietoutta perhehoidon eri muodoista. Kirjallisen tietoperustan ja tekijän omien kokemusten lisäksi opinnäytetyön merkittävänä lähteenä toimi Kymenlaakson johtavilta sosiaalityöntekijöiltä saatu haastattelumateriaali. Tuo materiaali antoi opinnäytetyöhön syvyyttä ja kaivattua käytännön kentän kokemuksen ääntä. Opinnäytetyön sisältöä voidaan hyödyntää lastensuojelutyössä etenkin sijoitustilanteessa, jossa pohditaan perhehoidon mahdollisia eri muotoja. Mahdollisia opinnäytetyön sisällöstä hyötyjiä voivat olla esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät, perhehoidon sijaishuoltoapaikat, lastensuojelualan opiskelijat, sekä kuntien päättäjät.	
Asiasanat lastensuojelu, lastensuojelulaki, sijaisperheet, perhehoito, perhehoitotyö, sijaishuolto, sijaiskasvatus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Toni Jääntti	Number of Pages 42
Title The interest of the child becomes first	
Supervisor Juha Niiranen	
Subscriber and Mentor Ammatillisten Perhekotien Liitto Ry, Tiiu Raid - Ala	
Abstract This thesis was written about the child's interests in the situation where child is taken into custody and is living outside his own home. This topic is part of our daily life in our society, since the beginning of 2012 came into force the reformation of the Child Welfare Act 50 §. It requires local authorities to give opportunity for the child taken into custody to live primarily in family care. However municipalities do not always have enough resources to practice this act. And in the other hand all children can not always live in foster care for the other reasons. The challenge of the family care was one interest in this thesis. The aim was to try to raise a number of issues that the interest of the child would happen in the best possible way in the situation where the child cannot live in his own home. The interest of the child is something that comes up in almost every part of child welfare work. Also in this thesis was the child's interests if the red wire, wrapping the whole thing together. The child's attachment and the importance of different forms of family care were also an essential part of this thesis. One aim was to increase awareness of the different forms of family care. Besides the written knowledge and the author's own experiences one of the major sources of this thesis were the interviews of the leading social workers of Kymenlaakso. That material gave this thesis depth and experience of the field of practice. The content of this thesis can be used in child welfare work especially in the situations where people are thinking of the possible forms of family care. The people who may benefit of this thesis are social workers, family care workers, students as well as municipal decision-makers.	
Keywords child welfare, child welfare act, foster families, foster care, family care	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Johtavien sosiaalityöntekijöiden haastattelut	8
2 LAPSEN ETU	9
2.1 Lapsen edun kriteerit	10
3 SIJOITUSMUODOT	14
3.1 Kiireellinen sijoitus	15
3.2 Huostaanotto	16
3.3 Sijoitus avohuollon tukitoimena	16
4 PERHEHOITO	17
4.1 Sijaisperhe	20
4.2 Ammatillinen sijaisperhe	21
4.3 Ammatillinen perhekoti	22
5 KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSELLE	24
5.1 Kiintymyssuhde ja sijoitetut lapset	25
5.2 Kiintymyssuhteen häiriöt ja niiden korjaaminen	27
5.3 Arjen rytmi kiintymyssuhteen rakentajana	29
5.4 PACE – asenne kiintymyssuhteen luojana	30
6 LOPPULUKU	31
LÄHTEET	38
LIITTEET	40

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aihe on yhteiskunnassamme hyvinkin ajankohtainen ja tärkeä asia etenkin ajatellessamme suomalaisten lasten hyvinvoinnin tilaa. Vaikka opinnäytetyöni käsitteleekin lähinnä lastensuojelun piirissä olevia oman kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia, niin silti lapsen etu on asia, joka koskettaa jokaista lasta. Itse olen pohjakoulutukseltani nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja ja nuorisotyössä olen aikanaan toiminut noin 5,5 vuotta. Tämän jälkeen hakeuduin työskentelemään lastensuojelualalle ja nyt olen tehnyt lastensuojelulaitoksessa ohjaajan töitä kaiken kaikkiaan vajaa 4 vuotta. Työurani aikana olen päässyt tutustumaan melko hyvin siihen maailmaan, missä tämän päivän lapset ja nuoret elävät. Vaimoni kanssa meillä on 4 lasta ja heidän kauttaan olen oppinut ehkä eniten lapsista, kasvatuksesta ja vanhemmuudesta.

Opinnäytetyöni aiheeksi päädyin valitsemaan sen millä tavoin lapsen etu voisi toteutua etenkin siinä vaiheessa, kun häntä ollaan sijoittamassa kodin ulkopuolelle asumaan. Opinnäytetyöni tutkimusongelma on: ”Mitä lastensuojelussa voitaisiin kehittää, jotta lapselle voisi löytyä paras mahdollinen hänen tarpeitaan vastaava ja pysyvä luonteinen sijoituspaikka jo ensi yrittämällä.” Ensisijainen kysymys opinnäytetyössäni on: Mitä seikkoja tulee ottaa huomioon, jotta lapsen etu voisi toteutua sijoitus tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla? Tällä hetkellä maamme lastensuojelussa on haasteena mm. uudistetun lastensuojelulain mukanaan tuoma velvoite sijoittaa lapset ensisijaisesti perhehoitoon. Toki tässä ajatellaan ennen kaikkea lapsen parasta, jotta hän voisi asua mahdollisimman kodinomaisessa ja turvallisessa ympäristössä. Taustalla tuntuu vaikuttavan vahvasti myös kuntien tarvitsemat säästötoimenpiteet. Itseäni kiinnostaa perhehoidon suhteen sen käytännön toteutustavat ja millä tavoin lapsen etu siinä toteutuu.

Monet lastensuojelun asiantuntijat ovat myös huolestuneita siitä, tiedetäänkö perhehoidosta ja sen järjestämistavoista riittävästi (Pekkarinen 2011, 61). Perhehoidolla tarkoitetaan tässä kohtaa ensisijaisesti sijaisperheitä. Sijaisperheet ovat tavallisia suomalaisia perheitä, jotka ovat halukkaita ottamaan sijoitettuja lapsia kotiinsa asumaan. Tällaisista perheistä on huutava pula kautta koko Suomen. Nykyisessä tilan-

teessa vaikuttaa siltä, että lain täytyminen ei ole tältä osin mitenkään täysin mahdollista, sillä lastensuojelun tilastoraportin (Kuoppala & Säkkinen 2011, 6) mukaan 17 409 lasta oli sijoitettu oman kodin ulkopuolelle vuonna 2011. Näistä 5840 lasta oli sijoitettuina perhehoidon piiriin. Samaisen raportin mukaan ammatillisiin perhekoteihin oli tuolloin sijoitettuna 2825 lasta ja lastensuojelulaitoksiin taas 6699 lasta. Monet sijoitettavat lapset ovat elämäntilanteiltaan ja lähtökohdiltaan niin haastavia, että sijaisperheiden voimavarat ja osaaminen eivät aina yksinkertaisesti riitä heitä hoitamaan. Ammatillisten Perhekotien Liitossa (APKL) on havahduttu siihen tosiasiaan, että uuden lastensuojelulain myötä entistä enemmän lapsia ”pomputetaan” paikasta toiseen (Raid–Ala 2012). Tämä tekee hallaa ennen kaikkea itse lapsille. Sijoitusta voidaan joutua muuttamaan mm. lapsen haastavuuden taikka sijoituspaikan puutteellisten resurssien vuoksi. Vuonna 2007 Tampereen, Hämeenlinnan ja Porin seuduilla tehtiin huostaanottojen lopettamista koskeva selvitys, jossa todettiin huostaanotettujen lasten olleen sijoitushistoriansa aikana keskimäärin kolmessa eri sijaishuoltopaikassa (Hiitola 2009, 17). Useiden eri sijaishuoltopaikkojen kirjo luo varmasti oman leimansa lapsen elämään hänen loppu iäkseen. Optimaalinen tilanne lapsen sijoituksessa olisi löytää hänelle heti alkuun paikka, jossa hän voisi elää ja asua koko sijoituksensa ajan. Itse olen omassa työssäni lastensuojelulaitoksessa törmännyt moniin tapauksiin, joissa lapsi on ollut sijoituksensa aikana sijoitettuna useisiin eri paikkoihin. Erään nuoren kohdalla hän oli noin 1,5 vuoden aikana 5 eri laitoksessa sijoitettuna. Ei tietenkään ole kysymys siitä, etteikö sosiaalityö pyrki sijoittamaan lasta juuri hänelle sopivaan paikkaan ja tekemään lapsen edun mukaisia ratkaisuja. Mutta sijoituksen aikana esim. lapsen tarpeet voivat hyvinkin paljon muuttua ja toisaalta usein saatetaan sijoitus joutua tekemään todella nopeassa ajassa ja vähäisin taustatiedoin. Mm. nämä seikat saattavat aiheuttaa tarpeen siihen, että sijoituspaikkaa joudutaan vaihtamaan.

Lastensuojelulaki velvoittaa sijoituspaikkaa päätettäessäkin noudattamaan ns. lievintä mahdollista toimintatapaa. Tätä noudatettaessa monesti ensin kokeillaan kaikki mahdolliset lastensuojelulliset avohuollon tukitoimenpiteet ja tämän jälkeen, jos kodin ulkopuolelle sijoitus tulee ajankohtaiseksi, niin pyritään sijoittamaan lapsi mahdollisimman kodinomaiseen ja ns. ”löysempirajaiseen” paikkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsi sijoitetaan ennemmin esim. sijaisperheeseen, kuin lastenkotiin. Perhesijoituksen ensisijaisuus ei välttämättä ole aina laisinkaan lapsen edun mukai-

nen ratkaisu. Jossain tapauksissa tällainen toiminta saattaa pitkittää mm. lapsen ongelmakäytökseen puuttumisen mahdollisuuksia. Sillä jos esim. perhesijoitukseen sijoitetulle nuorelle ei voida taata riittävää tukea ja apua hänen tilanteeseensa, niin olisi parempi ratkaisu sijoittaa hänet alusta lähtien esim. nuorisokotiin tms. laitokseen, jossa olisi paremmat mahdollisuudet puuttua hänen elämän tilanteeseensa mm. rajoitustoimenpitein ja riittävin henkilöstö resurssein.

Rajaan työni koskemaan nimenomaan lastensuojelulain uudistuksen myötä perhesijoitusten haasteellisuutta. Näin ollen en tule kovinkaan paljoa paneutumaan laitoshoidon maailmaan, ehkäpä vain tekemään siihen pientä pinta raapaisua. Kuntien sosiaalityöntekijöiden tulisikin lasta sijoittaessa ottaa huomioon ennen kaikkea muuta lapsen etu, jota myös lastensuojelulain henki aina ensisijaisesti vaatii. Seuraava lastensuojelulain ote puhuu juuri tästä asiasta.

Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (Lastensuojelulaki 50 § sijaishuoltopaikan valinta)

Tämä lastensuojelulain uudistunut 50 § toimii pohjana ja ns. ”innoittajana” opinnäytetyössäni. Ensisijainen kysymys opinnäytetyössäni on siis: Mitä seikkoja tulee ottaa huomioon, jotta lapsen etu voisi toteutua sijoitus tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla? Toisaalta haluan saada selvyyttä siihen, kuinka paljon lapsen sijoitukseen vaikuttaa mm. sijoituksesta koituvat kustannukset tai muut lapsen edun kanssa kamppailevat asiat. Lisäksi minua kiinnostaa se mitä lastensuojelussa voitaisiin tehdä toisin tai kenties aivan uudella tavalla nykyiseen tilanteeseen nähden? Näitä kysymyksiä haluan peilata ajatellen mm. ammatillisten perhekotien asemaa lastensuojelussa. APKL:n jäsenet toimivat paljolti samalla tapaa liiketoimintaa harjoittaessaan, kuin sijaisperheetkin. Suurin ero näiden kahden välillä on se, että ammatilliset perhekodit tekevät lastensuojelutyötä päätoimisesti. Tämä taas asettaa niille hyvinkin paljon suuremmat vaatimukset mm. koulutuksen, työkokemuksen ja ulkoisten puitteiden

suhteen verrattuna sijaisperheisiin. Näitä kysymyksiä haluan opinnäytetyössäni pohdita ja kaiken kaikkiaan sitä, miten lapsen etu voisi toteutua parhaiten hänen sijoituspaikastaan päätettäessä. Lapsen edun toteutuminen sijoitustilanteessa tulisi olla ensisijainen asia ja tämän toteutumista haluan kuvailla opinnäytetyössäni. Kirjallisuuden ja omien ajatusteni lisäksi käytän opinnäytetyössäni Kymenlaakson seudun kuntien sosiaalitoimilta saamaani tämän päivän tietoutta.

1.1 Johtavien sosiaalityöntekijöiden haastattelut

Opinnäytetyöhöni liittyen haastattelin Kymenlaakson kolmen kunnan johtavia sosiaalityöntekijöitä. Käytännössä Kymenlaakson johtavien sosiaalityöntekijöiden haastattelu toteutui noin tunnin mittaisena henkilöhaastatteluna keväällä 2013 maaliskuun väliä aikana. Vierailin kunkin kunnan sosiaalitoimessa ja haastattelut toteutettiin niissä paikanpäällä. Kirjasin haastattelukysymysten vastaukset ja tein niistä yhteenvedon, jonka pohjalta poimin esiin nousseita yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Näin sain tuoretta käytännön kentän tietoa ja kokemuksia opinnäytetyöni tietopohjaksi. Halusin kerätä tuoretta tietoa etenkin uudistetun lastensuojelulain 50 § vaikutuksista lapsen edun toteutumiseen. Tämä laki pykälä toimi myös haastattelujeni pohjana. Halusin rajata haastatteluani koskettamaan ainoastaan Kymenlaaksoa, jotta materiaali ei paisuisi mahdottomaksi käsitellä rajallisessa ajassa. Näin ollen haastattelujeni pohjalta ei voi tehdä yleisiä johtopäätöksiä aiheeseen liittyen, vaan asioita käsitellään ainoastaan Kymenlaakson kolmen kunnan Kouvolan, Kotkan ja Haminan osalta. Alun perin haastateltavien kuntien joukossa oli edellä mainittujen lisäksi myös Iitin kunta. Vaikka Iitti maantieteellisesti kuuluu Kymenlaaksoon, niin käytännössä mm. sen lastensuojelu toimii yhteistyössä peruspalvelukeskus Aavan kanssa, joka tuottaa sosiaali- ja perusterveydenhuollon lähi- sekä keskitetyt palvelut seitsemän kunnan alueella Päijät-Hämeessä. Tämän vuoksi päädyin jättämään Iitin pois haastatteluistani. Kymenlaakson kolmesta kunnasta keräämäni johtavien sosiaalityöntekijöiden haastattelumateriaalin aineisto ja kirjallisuudesta yms. nouseva tietoperusta ikään kuin "keskustelevat" keskenään läpi opinnäytetyöni. Olen poiminut kustakin haastattelun kysymyksen vastauksista esiin olennaiset asiat. Pyrin tuomaan esiin sekä eri kuntien sosiaalitoimista nousseita yhteneväisyyksiä että niiden eroavaisuuksia.

2 LAPSEN ETU

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 4 §)

Edellä on suora lainaus lastensuojelulaista. Tämän pykälän varaan nojaa koko lailla koko lastensuojelulaki ja siihen itsekkin haluan paljolti tukeutua opinnäytetyössäni. Niinpä haluan nyt erityisesti paneutua tutkailemaan läpi koko lastensuojelulain esiin nousevaa ja sitä ohjailevaa asiaa, lapsen etua. Lapsen etu vaikuttaa olevan seikka, joka nousee kaiken muun yläpuolelle lastensuojelulaissa taikka ihan missä muussa tahansa laissa. Mitä tahansa lasta koskevia päätöksiä lastensuojelun piirissä ikinä tehdäänkään, niin kaikkia niitä ohjaa se mikä kulloinkin on lapsen etu. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklassa veloitetaan ensisijaisesti ottamaan lapsen etu huomioon kaikissa lapsia koskevissa julkisen taikka yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa (Räty 2012, 12). Taskisen (2010, 11) mukaan lastensuojelulaissa noudatetaan lapsen oikeuksien sopimuksen periaatetta siten, että lapsen etu tulee ottaa huomioon kaikissa häntä koskevissa lastensuojelutoimenpiteissä. Lapsen oikeuksien yleissopimus ja lastensuojelulaki selkeästi vaativat aina lapsen edun huomioimista. Mutta lienee syytä selvittää, mitä itse asiassa tämä koko termi tarkoittaa? Taskinen määrittelee lapsen etua seuraavalla tavalla:

Lapsen etu on lapsen oikeuksien sopimuksen peruserä, jota tulee noudattaa kaikessa lainsäädännössä ja käytännön toiminnassa. Lapsen edun arviointikriteereitä ovat lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito, taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus, turvallinen kasvuympäristö, ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus, itenäistyminen ja vastuullisuuteen kasvaminen, mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen (mt., 15).

Edellä olevat seikat on poimittu suoraan lastensuojelulain 4 §. Laki siten määrittelee melko yksityiskohtaisesti ja kattavasti sen, mitä lapsen etu tarkoittaa ja mitkä seikat siihen olennaisesti liittyvät. Haastattellessani Kymenlaakson johtavia sosiaalityöntekijöitä opinnäytetyöni ensisijaiseen kysymyksen (Mitä seikkoja tulee ottaa huomioon, jotta lapsen etu voisi toteutua sijoitus tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla?) vastaukset nostivat haastatteluissa erityisesti esiin kaksi tekijää. Johtavat sosiaalityöntekijät olivat vahvasti sitä mieltä, että lapsen edun kannalta on ensisijaisen tärkeää se, että lapselle löytyy hänen tarpeitaan vastaava sijoituspaikka. Erään haastattelemani sosiaalityöntekijän kommentti tämän suhteen oli:

Lapsen kannalta sopivimman sijaishuoltoapaikan löytyminen on vaativin kohta sijoitustilannetta.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kokivat haasteelliseksi myös sen, että monesti kaikki lapsen tarpeet eivät ole sijoitustilanteessa tiedossa. Tämän vuoksi lasta sijoitettaessa on mahdotonta olla täysin varma siitä millaisen tuen tarpeessa lapsi tulee todellisuudessa olemaan. Yhdessä haastatteluista nousikin esiin myös mahdollisen vastaanottoyksikössä vietettävän ajan merkityksellisyys lapsen tarpeiden kartoittamisessa.

Perhesijoituksen ensisijaisuuden koetaan Kymenlaakson kunnissa muuttaneen lapsen etua suotuisampaan suuntaan. Ylipäättään perhesijoituksen ensisijaisuuden olemassa olo lastensuojelulaissa koetaan positiivisena asiana ja hyvänä signaalina lapsen etua ajatellen. Etenkin pienten lasten kohdalla perhesijoitus vaikuttaa olevan hyvin toimiva ratkaisu. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että hyvät sijaisperheet ovat vastanneet entistä paremmin lapsen tarpeisiin. Tämän koettiin toteutuvan erityisen hyvin sukulaissijoituksissa. Haluan seuraavassa vielä yksityiskohtaisemmin käydä läpi lapsen edun kriteereitä, sillä tämä asia on selkeästi lastensuojelun ydinasioita ja sen pohjalle rakentuu koko lastensuojelutyön kirjo, aina lain laatimisesta sen päivittäiseen käytännön toteuttamiseen.

2.1 Lapsen edun kriteerit

Lapsen edun kriteereitä tarkennan ja selvennän käyttäen hyväkseni Taskisen (mt., 28 - 31) ja Rädyn (2012, 17 - 19) teoksia. Tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi koos-

tuvat siitä, että lapsen päivittäiset perustarpeet tulevat tyydytetyiksi. Tähän kuuluvat mm. ruoka, vaatetus, hygienia ja riittävä lepo. Ns. perushoito ja kasvatustarpeet ovat ohjasta ja vuorovaikutuksessa olemista siten, että otetaan huomioon lapsen tarpeet. Siihen kuuluvat luonnollisesti yhdessä oleminen, yhteinen tekeminen ja arvojen / taitojen välittäminen. Myönteiset, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet ovat todella olennainen osa lapsen etua, sillä lapselle on luonnollisesti tärkeää pitää yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin. Suhdetta vanhempiin, sisaruksiin ja muihin läheisiin ihmisiin tulee varsinkin vaalia ja näiden ihmissuhteiden ylläpitämiseen tulee erityisesti panostaa. Vuorovaikutuksen ja ihmissuhteiden jatkuvuus ovat lapsen kehityksen kannalta erittäin keskeisiä asioita. Tämä on suorastaan lapsen oikeus. Sillä kukapa meistä ei haluaisi olla ja elää läheisessä suhteessa omaan perheeseensä. Ihmisen identiteetti muovautuu paljolti sen mukaan millainen suhde meillä on läheisiimme. Tämä seikkain nousi esiin myös tekemissäni haastatteluissa lapsen etua pohdittaessa. Sosiaalityöntekijöiden mielestä merkittävä tekijä lapsen edun toteutumisen kannalta tuntui olevan se, että lapsen läheiset ihmissuhteet voitaisiin turvata myös sijoituksen aikana. Tähän liittyen tuli esiin myös se, että sijoituspaikan tulisi yleensä ottaen olla suhteellisen lähellä lapsen kotipaikkakuntaa. Vaikka lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle hyvinkin erilaisista syistä johtuen, niin milloinkaan ei tule väheksyä lapsen biologisen perheen merkitystä hänen kasvatuksessaan. Kukaan ei voi täysin korvata lapsen omia vanhempia taikka hänen perhettään. Myös vanhempien kannalta on tärkeää säilyttää ja syventää suhdetta omaan lapseen. Tässä kohtaa on hyvä muistaa se tosiasia, että lapsen sijoituksen perimmäinen tarkoitus on kuitenkin se, että hän voisi palata takaisin omaan kotiinsa. Tätä silmällä pitäen on tärkeää myös ylläpitää lapsen ja vanhempien välistä suhdetta.

Mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä luo turvallisuutta lapsen elämään. Erityisesti lapselle on tärkeää tietää ja tuntea olevansa hyväksytty ja rakastettu omalla itsenään. Tämän kautta hänestä voi kasvaa tasapainoinen ja tunne maailmaltaan terve ihminen. Lapselle mahdollisesti kaikkein tärkein hänen elämänsä koskettava asia on, että hänellä on mahdollisuus hyviin ja lämpimiin emotionaalisiin ihmissuhteisiin. Tämä seikka tulee ottaa erityisesti huomioon kaikissa lastensuojelullisissa toimenpiteissä, jotka lasta koskettavat. Etenkin silloin, kun lasta ollaan sijoittamassa oman kodin ulkopuolelle asumaan.

län ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito ovat paljolti ”vanhan kasvatuksen reseptin” noudattamista. Sillä jokainen lapsi tarvitsee rakkautta ja rajoja. Jokaisella lapsella on myös oma tahto ja sitä tulee kunnioittaa. Mutta monessa asiassa lapsi tarvitsee myös aikuisen ohjeistusta ja rajoja. Lapsen pitää saada olla lapsi ja aikuisten tulee omalla kasvatuksellaan mahdollistaa tämä lapsille kuuluva oikeus. Liian usein lapset joutuvat ottamaan aikuisen roolin kantaakseen, kun esim. kotona toinen vanhemmista saattaa puuttua kokonaan taikka vanhempien oma elämäntyylillä ajaa lapset sellaiseen asemaan. On valitettavan yleistä, että vanhemmat sisarukset hoitavat nuorempiaan ja kantavat heistä vastuuta, kun perheen vanhemmat eivät esim. oman päihdeongelmansa vuoksi siihen itse kykene. Tässä kohtaa kysymys on myös siitä, että lapsi saa tarpeen mukaista valvontaa ja sellaista huolenpitoa, joka vastaa juuri lasta koskettaviin ongelmiin.

Taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus tarkoittaa peruskoululaisilla sitä, että huolehditaan lapsen oppivelvollisuuden toteutumisesta. Vanhemmalla iällä tulee erityisesti kuunnella ja ottaa huomioon lapsen omia toivomuksia ja mielipiteitä koulutusmahdollisuuksia pohdittaessa. Koulunkäynnissä on tärkeää lapsen oma motivaatio ja innostus. Sillä ilman motivaatiota ei ole myöskään intoa opiskella ja ylipäättänsä käydä koulua. Monesti koulu onkin se paikka, jossa lapsen ongelmat nousevat esiin. Siellä henkilökunta tuntee lapset melko hyvin ja niinpä he helpommin huomaavat, jos jotakin poikkeavaa on meneillään lapsen elämässä. Yksi yksinkertainen mittari tässä kohtaa on ylipäättänsä se, käykö lapsi koulua säännöllisesti. Koulu on varmasti eräs lastensuojelullisesti kriittisimpiä kohtia, sillä siellä monesti nousee huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä. Tästä syystä kouluista tehdään myös melko paljon lastensuojeluilmoituksia. Tämä kävi myös ilmi haastattellessani Kymenlaakson johtavia sosiaalityöntekijöitä, lisäksi koulun merkitys nähtiin myös oleelliseksi asiaksi sijoitustilanteessa.

Koulunkäynnin mahdollistaminen on läheisten ihmissuhteiden lisäksi tärkeä asia sijoituspaikkaa harkittaessa.

Koulunkäyntiä ajateltaessa lasta sijoitettaessa on syytä pohtia myös hänen kielellistä, kulttuurista ja uskonnollista taustaansa. Näistä kielen muodostuminen on yksi ihmisen kehityksen perusta, joka antaa pohjaa oppimiselle, sekä auttaa hahmottamaan

maailmaa ja kommunikoimaan toisten ihmisten kanssa. Kulttuurin ja uskonnon suhteen on tärkeää, että lapsi tuntee omat lähtökohtansa ja juurensa. Nämä seikat tulee turvata koko lapsen sijoituksen ajan ja niitä on syytä pohtia erityisesti sijaishuolto-paikkaa valittaessa.

Turvallisen kasvuympäristön puuttuminen tai vaihtuminen voi mullistaa lapsen elämän aivan täysin ja sillä on suuri merkitys ajateltaessa hänen kasvuaan ja kehitystään. Lapsella on oikeus kasvuympäristöön, jossa hän voi elää ilman pelkoa tai altistumista häntä vaurioittavaan elämään tyyliin. Näitä voivat olla mm. päihteiden väärinkäyttö, väkivalta ja rikollisuus. Tähän sisältyy myös oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen. Laki kieltää ruumiillisen kurituksen ja myös henkisen väkivallan käytön. Ruumiillinen koskemattomuus tarkoittaa myös sitä, ettei lapsen tulisi missään oloissa tulla seksuaalisesti hyväksikäytetyksi. Haitallisessa kasvuympäristössä kasvaminen voi vaurioittaa lasta elinikäisesti. Kunnapuu (2003, 240) kirjoittaa artikkelissaan siitä, kuinka kehitysympäristön ollessa rikollinen, väkivaltainen tai muuten erittäin ristiriitainen, siinä kasvaneella lapsella on todella suuri todennäköisyys joutua rikolliselle uralle verrattuna lapseen, jonka kasvuympäristö on ollut turvallinen. Sosiaalinen kehitysympäristö vaikuttaa siis merkittävästi siihen, millaisiksi ihmisiksi me kasvamme. Lastensuojelutyössä on havaittavissa samankaltaisuutta rikollisuuteen ajautumisen kanssa. Epäturvallinen ympäristö tuo mukanaan monia ongelmia jo varhaisesta lapsuudesta lähtien. Toisaalta taas usein tapahtuva kasvuympäristön vaihtuminen voi vaikuttaa myös negatiivisella tavalla lapsen kehitykseen. Siksi mm. sijoituspaikasta päätettäessä on syytä tarkoin harkita millainen ratkaisu on lapsen edun mukaista, jotta mahdollisilta uudelleen sijoittamisilta voitaisiin välttyä.

Opinnäytetyön aiheeni yksi mielenkiinnon herättäjä oli se, että halusin saada selville onko perhesijoituksen ensisijaisuus vaikuttanut merkittävästi sijoituspaikan muutosten määrään. Kahden kunnan sijoituspaikan muutoksien määrässä ei ole tapahtunut mitään radikaalia muutosta menneen vuoden aikana. Kolmannen kunnan kohdalla sijoituspaikkojen muutokset olivat laskeneet jopa melko radikaalisti, sillä kun vuonna 2011 sijoituspaikkojen muutoksia oli ollut 29 kpl, niin vuonna 2012 niitä oli ollut vain 11 kpl. Yksi vuosi on melko lyhyt aikaväli tämän asian tarkasteluun, joten jos perhesijoituksen ensisijaisuus jollain tapaa vaikuttaa uudelleen sijoituksien määrään, niin se tullaan näkemään varmasti vasta useampien vuosien kuluttua. Sosiaalityöntekijät

kokivat, että huolellisella taustatyöllä voidaan vaikuttaa vähentävästi sijoituspaikan muutoksiin. Eräässä haastattelussa todettiin myös:

Joskus uudelleen sijoitus voi olla myös lapsen edun mukainen ratkaisu, vaikkakin nämä tulee aina tehdä tarkasti harkiten.

Itsenäistyminen ja vastuullisuuteen kasvaminen on mm. sitä, että lapsi saa osallistua häntä itseään koskevien päätöksiä tekemiseen ja näin ollen hänellä on mahdollisuus ilmaista omia mielipiteitään ja näkemyksiään. Tämä tarkoittaa myös sitä, että lapselle annetaan lupa tehdä virheitä valintatilanteissaan. Lopulta kukaan meistä ei kuitenkaan ole täydellinen. Lapsikin voi oppia virheistään ja prosessina se voi auttaa häntä oppimaan ja ottamaan vastuuta asioistaan. Tietenkään tämä ei tarkoita sitä, että lapselle annetaan täysi vastuu päätöksiä tehtäessä, vaan sitä, että aikuiset voivat olla hänen tukenaan ja apunaan näissä valintatilanteissa. Lopullinen päätösvalta sijoitettujen lasten kohdalla on kuitenkin lastensuojeluviranomaisilla. Lapsen etua ajateltaessa on aina syytä kuunnella myös häntä ja hänen vanhempiaan. Lapsen tulee myös saada ikä- ja kehitystasonsa mukaista vastuuta mm. läksyjen teossa, kotitöissä ja rahakäytössä. Tämän kautta hän voi valmentautua tulevaisuutta ajatellen omatoimisuuteen ja itsenäisyyteen.

3 SIJOITUSMUODOT

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelulain 49 §:n mukaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muuna lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Räty 2012, 417)

Lasta kodin ulkopuolelle sijoitettaessa sijoitusmuotoina voivat olla: lapsen sijoitus avohuollon tukitoimena, lapsen kiireellinen sijoitus tai lapsen huostaanotto. Huostaanotto on näistä kaikista byrokraattisin ja siten hitain toimenpide. Tämän vuoksi on yleistä, että aluksi lapsi sijoitetaan kiireellisesti, vaikka sijoituksesta voi tulla pitkäaikainenkin. Haasteellisimmaksi sijoitustilanteessa haastattelujeni pohjalta nousi selkeästi Kymenlaakson sosiaalitoimissa yksi seikka:

Tahdon vastaiset sijoitukset ovat suurin haaste lapsen edun toteutumisen suhteen sijoitustilanteessa.

Käytännössä tämä tarkoittaa siis sitä, että lapsen huoltajat / vanhemmat eivät ole sijoituksesta sosiaalitoimen kanssa yhtä mieltä. Tällöin sosiaalitoimi joutuu tekemään päätöksen siitä, sijoitetaanko lapsi tästäkin huolimatta kodin ulkopuolelle. Ylipäätänsä yhteistyö ja tiedonkulku eri tahojen kanssa koettiin tärkeäksi sijoitustilanteessa, jotta lapsen etu voisi toteutua. Omassa työssäni olen törmännyt tähän samaan asiaan. Silloin, kun lapsen vanhemmat, sosiaalitoimi ja sijoituspaikka ovat samoilla linjoilla lapsen asioista ja tekevät yhteistyötä, niin tuolloin myös työskentely lapsen kanssa on paljon hedelmällisemmällä pohjalla. Tilanteessa jossa esim. vanhemmat ja sijoituspaikka ovat lapsen asioista eri linjoilla, niin lapsi joutuu ristiriitaiseen tilanteeseen ja ikään kuin valitsemaan kumman puolella hän on. Tämä aiheuttaa monesti vaikeuksia lapsen kanssa työskentelyssä ja ennen kaikkea lapsi on se, joka eniten tilanteesta kärsii. Lisäksi haastattelun kautta esiin nousi myös sosiaalityöntekijöiden osalta sijoitustilanteiden kiireellisyys ja ajanpuute, jotka tekevät sosiaalityöntekijöiden työstä entistäkin haasteellisempaa.

3.1 Kiireellinen sijoitus

Kiireellisen sijoituksen aikana pystytään arvioimaan onko tarvetta ottaa lapsi huostaan ja valmistella tarvittaessa huostaanottoa. Kiireellinen sijoitus on lapsen välittömässä vaarassa ollessa hänen turvaamiseksi tehtävä välttämätön toimenpide (Taskinen 2010, 76). Tällaisia tapauksia voivat olla mm. vanhemman äkillinen sairastuminen tai onnettomuuteen joutuminen. Lapsi voidaan tuolloin sijoittaa laitoshoitona tai perhehoitoon, mutta ensisijaisesti pyritään löytämään hänelle sijoituspaikka lähipiiristä kuten sukulaisista. Lisäksi kiireellisen sijoituksen syynä voi Taskisen (2010, 76 - 77) mukaan olla esim. lapseen kohdistunut väkivalta, perheväkivalta tai lapsen päihteiden käyttö / rikollisuus / itsetuhoisuus. Kiireellinen sijoitus päättyy heti, kun sijoitukselle ei ole enää tarvetta. Sen kesto voi maksimissaan olla 2 x 30 vrk. Tämä on mahdollista kuitenkin vain tilanteessa, jossa 30 vuorokautta ei riitä lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseen (mt., 82).

3.2 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelullisista toimenpiteistä yleensä viimeisen vaihtoehto tilanteessa, jossa kaikki muut keinot on jo kokeiltu. Joskus tilanteen vakavuus voi kuitenkin aiheuttaa sen, että avohuollon tukitoimia ei voida kokeilla vaan lapsen suojaamiseksi hänet täytyy välittömästi ottaa huostaan. Huostaanotossa sosiaalitoimi puuttuu rajulla tavalla lapsen ja hänen perheensä itsemääräämisoikeuteen. Huostaanottoa valmistellaan yhdessä perheen kanssa ja samalla selvitetään lapsen tilannetta (Taskinen 2010, 84). Tämä ei aina kuitenkaan suju yhteisymmärryksessä. Myös aika voi olla Taskisen (2010, 84) mukaan kortilla ja täten huostaanottoa ei voi tarpeettomasti pitkittää lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. Lapsi on otettava huostaan, jos hänen huolenpidossaan / kasvuolosuhteissaan on lasta vakavasti vaarantavia puutteita tai lapsi itse omilla elämäntavoillaan vakavasti vaarantaa kehitystään tai terveyttään (mt., 89). Tällaisia asioita voivat olla mm. päihteiden käyttö ja rikollisuus. Huostaanotettu lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon taikka lastensuojelulaitokseen. Nykyinen lastensuojelulaki painottaa perhesijoituksen ensisijaisuutta. Tahdonvastainen huostaanotto voidaan tehdä hallinto-oikeuden päätöksellä, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustavat huostaanottoa (mt., 88). Huostaanotto on toistaiseksi voimassa oleva ja päättyy viimeistään lapsen täyttäessä 18-vuotta. Se tulee lopettaa, jos siihen ei ole enää perusteita. Sosiaalityöntekijöitä haastatellessani lastensuojelulain 50§ uudistuksen koettiin muuttaneen lastensuojelutyötä erään kunnan kohdalla siten, että:

Huostaanotot ovat muuttuneet lain muutoksen myötä lyhyemmiksi ja niiden perusteita tutkitaan aiempaa tarkemmin, lisäksi huostaanoton perusteita myös tarkastetaan huostaanoton aikana entistä useammin.

3.3 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Kun lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena, niin tuolloin sijoitusmuoto ei ole niin raju luonteeltaan. Avohuollon tukitoimena sijoitus tapahtuu yhteisymmärryksessä lapsen, hänen huoltajiensa ja sosiaalitoimen kesken. Tuolloin sijoitus perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja vanhempien tai huoltajien huoltajuuden kaikki oikeudet säilyvät (mt.,

72). Huoltajilla on oikeus myös halutessaan lopettaa avohuollon tukitoimena tehty sijoitus. Tämän sijoitusmuodon aikana sijoituspaikalla ei ole oikeutta suorittaa mitään rajoitustoimenpiteitä lasta kohtaan. Taskisen (2010, 72) mukaan lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena joko yksin tai yhdessä vanhempansa, huoltajansa tms. kanssa. Sijoituksen tarkoitus voi olla joko tuen tarvetta arvioivaa taikka kuntouttavaa perhehoitoa / laitoshuoltoa. Avohuollon sijoitukseen yksin sijoitetun lapsen sijoituksen jatkon edellytykset tulee arvioida kolmen kuukauden välein (mt, 73). Tämän yhteydessä on myös selvitettävä mahdollinen huostaanoton tarve. Lastensuojelulain (37 a §) mukaan lasta ei saa toistuvasti sijoittaa avohuollon tukitoimena ellei tämä ole lapsen edun mukaista.

4 PERHEHOITO

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoitoa annetaan henkilölle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida tarkoituksenmukaisesti järjestää hänen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita hyväksi käyttäen ja jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa. (Sosiaalihuoltolaki 25 §)

Tämän hetkinen yleinen käsitys perhehoidosta lastensuojelutyössä tarkoittaa pääasiassa yksityiskodissa tapahtuvaa perhehoitajan antamaa hoitoa ja kasvatusta, jossa sijoitettu lapsi asuu yhdessä perhehoitajan kanssa hoitajan kotona (Taskinen 2010, 127). Tätä perhehoitoa kutsutaan yleisesti sijaisperheitoiminnaksi. Sijoittava kunta tekee sijaisperheen kanssa lapsen hoidosta sopimuksen ja maksaa hoidosta tälle hoitopalkkiota ja kulukorvausta. Perhehoidon kulut sijaisperheessä ovat kunnille keskimäärin n. 65 € / vrk. Lisäksi perhehoitoa tapahtuu ammatillisissa sijaisperheissä, joissa vastaavat kulut ovat n. 160 € / vrk. Useat ammatilliset perhekodit toimivat perhehoidon tapaan, mutta ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että useinkaan kunnat eivät luokittele niiden toimintaa perhehoitoon kuuluvaksi (Santala 2012, 4). Virallisen näkemyksen mukaan perhehoitoa toteutetaan Suomessa kahdella tapaa. Nämä kak-

si ns. päälinjaa ovat sijaisperhetoiminta ja luvanvarainen perhehoito ts. ammatillinen perhekotitoiminta.

Perhehoitoa toteutetaan nykyisin toimeksiantosopimuksella, työsopimuksella tai yritysmuotoisesti ns. ostopalvelusopimuksella suhteessa kuntaan tai kuntayhtymään. Ammatillinen perhekotitoiminta on luvanvaraista toimintaa, johon aluehallintovirastot myöntävät luvan... Sosiaalihuoltolain perhehoitoa koskevia säännöksiä sovelletaan sekä aluehallintovirastolta luvan saaneisiin perhekoteihin että toimeksiantosopimussuhteisiin perhekoteihin. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- valvontavirasto 2012, 30-31)

Aluehallintovirasto on määrittänyt perhehoidon tähän tapaan ja tunnustaa myös ammatillisen perhekotitoiminnan yhdeksi perhehoidon muodoksi. Ristiriitaista on se, että maamme kunnat eivät useinkaan näe ammatillisia perhekoteja vaihtoehtoisena olemana olevana perhehoitomuotona. Tämän puolesta puhuu myös Kymenlaakson kunnissa haastattemieni sosiaalityöntekijöiden näkemys asiasta. Kahdessa kunnassa ammatillisten perhekotien toiminta luokiteltiin laitostoiminnan kanssa samaan kategoriaan. Kun näissä kunnissa aloitetaan kartoittamaan lapselle sijaishuoltopaikkaa, niin perhesijoitukseen soveltuvaa paikkaa etsitään ensisijaisesti sijaisperheiden piiristä. Kolmannessa kunnassa myös ammatilliset perhekodit ja SOS - lapsikylät nähtiin perhesijoituspaikoiksi. Tässä kohtaa tulisi perhehoidon eri muodot ja mahdollisuudet määritellä entistä selkeämmin ja yksityiskohtaisemmin lastensuojelulakiin. Sillä tällä hetkellä näin ei ole ja tämä asettaa ammatilliset perhekodit eriarvoiseen asemaan muihin perhesijoituksen muotoihin nähden lapselle sijoituspaikkaa haettaessa. Tämä taas tarjoaa kunnille liiaksikin oikeutetun aseman etsiä lapselle perhesijoituspaikkaa esim. taloudellisin perustein, kuin ensisijaisesti lapsen etua ajatellen. Kymenlaakson kunnissa perhesijoitukseen ei koettu olevan paineita sen huokeamman hinnan vuoksi. Toki johtavat sosiaalityöntekijät tiedostivat kuntiensä taloudellisen tilanteen, mutta sen ei koettu suoranaisesti vaikuttavan tilanteeseen jossa lapselle etsitään sijoituspaikkaa.

Sosiaalityöntekijät kokevat, että heillä on vapaus tehdä sijoitustilanteessa lapsen edun mukaisia ratkaisuja ja hankkia lapselle hänen tarpeisiinsa nähden paras mahdollinen sijoituspaikka.

Eräässä kunnassa koettiin positiivisena myös se, että kuntapäätäjät ovat olleet uudistuneen lain myötä myönteisiä perhesijoitukseen liittyvien tukitoimien kehittämisen suhteen ja lisäksi perhesijoitusten kehittämiseksi on annettu lisää resursseja.

Kallandin (2011, 216) mukaan laitossijoitus on yleensä huonompi vaihtoehto lapselle kuin perhesijoitus, koska siellä lapselle ei pystytä takaamaan pysyviä kiintymyssuhteita. Laitossijoitus on kuitenkin parempi vaihtoehto kuin se, että lapsi jäisi asumaan omaan kotiinsa ja selviytymään esim. väkivaltaisen vanhemman kanssa. Ammatilliset perhekodit voivat mm. olla ratkaisu sellaiselle lapselle, joka oireilee psyykkisesti niin voimakkaasti, ettei perhesijoitusta voida hänen kohdallaan muutoin toteuttaa. Sijoituspaikkaa lapselle etsittäessä lastensuojelulaki velvoittaa kuitenkin ennen kaikkea muuta sijoittamaan lapsi sijaishuoltopaikkaan, joka parhaalla mahdollisella tavalla ajaa lapsen etua. Haastatteluissani halusin selvittää myös sitä millä tavoin lastensuojelulain 50§ uudistuksen koetaan muuttaneen lastensuojelutyötä kussakin kunnassa. Tässä kohtaa oli silmiinpistävä se, että haastattelemissani kahdessa kunnassa lain muutoksen ei koettu vaikuttaneen käytännön työhön oikeastaan laisinkaan. Sillä niissä jo aiemmin perhehoito on ollut ensisijainen sijoitusmuoto ja myös ns. läheisverkoston kartoitus on ollut arkipäivää. Toki toisessa näistä koettiin lain vauhdittaneen käytännön toimintaa ja nostaneen esiin myös lyhytaikaista perhehoitoa. Kaikissa haastatteluni kolmessa kunnassa lastensuojelulain 50§ toteuttamisen suurimpana haasteena koettiin se, että lapsen tarpeisiin sopivia perheitä ei aina löydy. Tämä ei suinkaan johdu siitä, etteikö sijaisperheitä olisi riittävästi, sillä kaikissa kunnissa koettiin niiden määrän olevan riittävä. Tämän takana tuntuu olevan monesti joko lapsen ikä taikka hänen haastavuutensa, kuten mielenterveysongelmat. Perhesijoituksen ensisijaisuuden toteutuminen etenkin teini-ikäisten kohdalla ei tunnu tällä hetkellä Kymenlaakson alueella toimivan.

Pienille lapsille yleensä sijaisperheen löytyminen on suhteellisen helppoa, mutta tarvetta olisi erityisesti sijaisperheistä, joihin voitaisiin sijoittaa myös nuoria.

Mielenkiintoinen seikka perhesijoitusten määrää ajatellen kahden kunnan kohdalla oli haastattelussa esiin noussut perhesijoitusten laskenut määrä. Vuonna 2012 perhesijoitusten määrä oli yhdessä kunnassa laskenut 10 % edellisvuoteen verrattuna. Mielenkiintoiseksi tämän tekee se, että samaisena vuonna voimaan tullut lastensuojelulain 50§ uudistus nimeen omaan painottaa perhesijoituksen ensisijaisuutta. Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan tämä johtuu siitä, että sijoitettujen lasten tarpeet ovat vaatineet laitoshoidoa ja tässä korostuu edelleen myös se tosi seikka, että teini-

ikäisille on hankalaa löytää sopivaa sijaisperhettä. Sijaishuoltopaikkaa Kymenlaakossa valittaessa halutaan hoidon jatkuvuuteen panostaa etenkin siten, että sijaishuoltopaikalle annetaan kaikki mahdollinen taustatieto lapsesta ja hänen perheestään. Huolellisen taustatyön koettiin vaikuttavan myös siihen, kuinka hyvin esim. sijaisperheet sitoutuvat lapseen. Sijaisperheen lapseen sitoutuminen koettiin tärkeäksi asiaksi. Myös koulutettua henkilökuntaa arvostetaan sosiaalitoimissa, sillä tämäkin vaikuttaa hoidon jatkuvuuteen ja sen myötä lapsen edun toteutumiseen.

4.1 Sijaisperhe

Perhehoitoa järjestetään yleisimmin sijaisperheissä, joiden vanhempia kutsutaan sijaisvanhemmiksi. Sijaisvanhemmilta ei edellytetä tiettyä koulutus- tai työtaustaa vaan heidät valmennetaan tehtävään. Sijaisvanhempia voi olla myös lapsen sukulainen tai muu läheinen. Sijaisperheet toimivat tavallisesti kuntien sosiaalitoimien alaisuudessa toimeksiantosopimuksella, toimeksiantosuhde ei kuitenkaan ole työsuhde (Perhehoitoliitto 2013). Sijaisperheet ovat tavallisia perheitä, joissa pidetään lapsista ja lasten kanssa olemisesta ja sitoudutaan hoitamaan ja kasvattamaan perheeseen sijoitettua lasta pitkäjänteisesti. Sijaisperheen omat asiat tulee olla kunnossa ja perheen tulee kyetä yhteistyöhön lapsen biologisen perheen sekä viranomaisten kanssa. Sijaisvanhemman tulisi mielellään olla iältään lapsen vanhemmaksi sopiva. Perhehoitajiksi aikoville annetaan tehtävänsä valmennusta, sillä uusi 1.8.2011 voimaan tullut perhehoitajalaki edellyttää ennakkovalmennusta kaikille sijaisvanhemmiksi aikoville (Pesäpuu 2010). Yleensä kuntien sosiaalitoimet kouluttavat sijaisvanhempia PRIDE – valmennuksessa. Näin tapahtuu myös kaikissa haastattelemissani kolmessa Kymenlaakson kunnassa. Kokonaisuudessaan valmennusprosessi kestää suunnilleen 3-4 kuukautta (Saarinen 2006, 70). PRIDE – valmennus sisältää yhdeksän kolmen tunnin ryhmätapaamista ja vähintään kaksi perhekohtaista kotikäyntiä. Kotikäynnit suorittaa yleensä kunnan sosiaalitoimen lastensuojelutyöntekijät / PRIDE – kouluttajat. Valmennuksessa on keskeistä tiedon jakamisen lisäksi kokemuksellinen oppiminen. Sijaisperheet ovat tavallisia suomalaisia perheitä, jotka ovat halukkaita ottamaan sijoitettuja lapsia kotiinsa asumaan. Hyvä sijaisperhe on tasapainoinen perhe, jossa on aikaa ja tilaa lapselle, sekä kiinnostusta ja voimavaroja huolehtia lapsesta. Sijaisvanhempien parisuhde tulee olla vakaalla pohjalla. Sijaisperheiden tukeminen

koettiin Kymenlaaksossa tärkeäksi. Sosiaalitoimien tuki sijaisperheille vaikuttaa vaihtelevan aikalailla kunnasta riippuen. Tukea halutaan antaa etenkin ensimmäisen vuoden aikana, sekä tilanteessa jossa sijaislapset tulevat teini-ikään. Kymenlaaksossa tukitoimiin kuuluvat mm. kotikäynnit, yhteydenpito, vertaistuki, koulutus ja työnohjaus. Sosiaalityöntekijät valvovat sijaisperheitä ja niiden toimintaa lähinnä normaalin kanssakäymisen ja kotikäyntien yhteydessä, sillä mitään erillisiä valvontakäyntejä sijaisperheisiin ei järjestetä.

4.2 Ammatillinen sijaisperhe

Ammatilliset sijaisperheet toimivat monelta osin sijaisperheiden tapaan. Niiden määrä on kuitenkin tällä hetkellä melko vähäinen ja ammatillisia sijaisperheitä vaikuttaa olevan pääasiassa suuremmissa kunnissa. Osa kunnista on alkanut panostamaan ammatillisten sijaisperheiden rekrytointiin. Tästä toiminnasta on haluttu tehdä vaihtoehto niille sijoituksen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille, jotka muussa tapauksessa sijoitettaisiin lastensuojelulaitoksiin tai ammatillisiin perhekoteihin. Haastatteluissa nousi esiin myös mahdollinen ammatillisten sijaisperheiden osuus koskien teini-ikäisten perhesijoituksia. Millään kolmella kunnalla ei ollut varsinaista organisoitua ammatillisten sijaisperheiden toimintaa. Kahdessa kunnassa oli molemmissa yksi ammatillisen sijaisperheen tapaan toimiva perhe ja niissä myös koettiin tulevaisuudessa tarvetta tämän kaltaiselle sijoitustoiminnalle. Toisessa näistä päättäjiä taholta oli olemassa hyväksyntä myös ammatillisten sijaisperheiden toimintamallin luomiselle yli 10-vuotiaiden lasten kohdalle. Niiden asiakasmateriaalin katsottiin olevan selkeästi vaativampaa, kuin sijaisperheissä. Kolmannessa kunnassa tämän kaltaiselle toiminnalle ei nähty olevan tällä hetkellä tarvetta. Ammatillisista sijaisperheistä olemassa olevaa tietoa ei hirvittävän paljoa ole saatavissa, tietopohjaa löytyy lähinnä yksittäisten kuntien internet – sivuilta. Ammatillisessa sijaisperheessä molemmat vanhemmat ovat yleensä kokoaikaisesti kotona hoitamassa lapsia ja ainakin toisella vanhemmista tulee olla tehtävään soveltuva sosiaali- / kasvatustms. koulutus (Sovellusohje perhehoidon palkkioiden ja kustannusten korvaamisesta 2012, 4). Lisäksi häneltä vaaditaan alan työkokemusta. Vanhemmat saavat tarvittavan valmennuksen tehtäväänsä. Hyvinkään kaupungin työpaikkailmoituksen (Mutanen 2011) mukaan uudet ammatilliset sijaisperheet valmennetaan tehtävään PRIDE – valmennuksessa. Lisäksi heille

tarjotaan tukea työssään perhekohtaisessa ja ryhmämuotoisessa työnohjauksessa, sekä kotikäyntien yhteydessä. Kunta tekee ammatillisten sijaisperheiden kanssa toimeksiantosopimuksen ja maksaa ammatillisen perhehoitajan hoitopalkkiota ja kulu-korvausta. Hoitopalkkio on suurempi, kuin sijaisperheiden kohdalla. Ammatilliseen sijaisperheeseen voidaan sijoittaa maksimissaan 4 lasta. Niissä hoidetaan yleensä erityishoitoa vaativia tai isompia lapsia, joiden tarpeena on kodinomainen hoito. Ammatilliset sijaisvanhemmat sitoutuvat antamaan kodissaan perheenomaista hoitoa. Ammatillisessa sijaisperheessä pyritään huomioimaan lasta yksilöllisesti ja turvaamaan hänen kasvunsa ja kehityksensä vaatimat tarpeet.

4.3 Ammatillinen perhekoti

On paljon lapsia joiden tarpeisiin ei julkinen laitoshoido tai sijaisperhehoito kykene vastaamaan. Yksityisenä palveluntuottajana ammatillinen perhekoti on sijaishuollon kentässä perhehoidon ja laitoshuollon väliin sijoittuva hoitomuoto. Osa ammatillisista perhekoteista toimii normaalin perhekuvan tapaan eli äiti ja isä elävät yhdessä lasten kanssa aikalailla normaalia perhe-elämää. Sijoitettujen lasten lisäksi perheessä on usein myös perhekotivanhempien omia / biologisia lapsia. Perhekotivanhemmat ovat samanaikaisesti yrittäjiä ja näin ollen saavat kokonaan tai ainakin osittain elantonsa oman yrityksensä puitteissa. Toisaalta ammatillisten perhekotien nimikkeellä toimii myös laitosluvilla olevia perhekoteja. Tämä taas käytännössä tarkoittaa sitä, että perhekodin työntekijät tekevät siellä kolmivuorotyötä ja näin ollen toiminta on puitteiltaan laitosmaisempaa. Laitosluvilla toimivissa perhekoteissa on mahdollisuus käyttää lastensuojelullisia rajoitustoimenpiteitä, kun taas muissa ammatillisissa perhekoteissa ainut lain suoma rajoituksellinen toimenpide on lapsen yhteydenpidon rajoittaminen. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan huostaanotettujen ja kiireellisesti sijoitettujen lasten kohdalla, sillä avohuollon tukitoimena sijoitettuja lapsia ei voida rajoitustoimenpiteisiin kuuluvilla rajoituksilla rajoittaa. Kaiken kaikkiaan ammatillisiin perhekoteihin oli vuonna 2011 sijoitettuna 2825 lasta (Kuoppala & Säkkinen 2011, 6). Ammatillisten Perhekotien Liiton (APKL) jäsenenä on noin 100 ammatillista perhekotia, joiden hoidossa on reilut 500 lasta ja nuorta. APKL määrittelee jäsenyyskriteereissään tapoja, joilla jäsen perhekotien tulee toimia. Kodinomaisuus ja perhekeskeisyys tulevat selkeästi esiin heti ensimmäisessä kriteerissä, jossa edelly-

tetään molempien vanhempien täysiaikaista työskentelyä ammatillisessa perhekodissa. Lisäksi vanhemmilta edellytetään riittävää alan koulutusta ja työkokemusta. Tämä omalta osaltaan tuo työskentelyyn ammattimaisuutta / osaamista. Jäsenyyskriteereissä otetaan huomioon myös perhekotivanhempien työssä jaksaminen. Säännöllinen työnohjaus luo omalta pohjaltaan työhön mielekkyyttä ja voimavaroja. Seuraavassa on lueteltuina APKL:n jäsen perhekoteja koskevat jäsenyyskriteerit tarkemmin:

- Perhekotivanhemmat asuvat yhdessä perhekotilasten kanssa. Edellytetään, että molemmat vanhemmat työskentelevät päätoimisesti perhekodissa.
  - Vastuuvanhemmilla tulee olla soveltuva sosiaalialan, terveydenhuollon, kasvatuksen tai opetusalan koulutus.
  - Vanhemmilla tulee olla vähintään kolmen vuoden lastensuojelun laitoshuollon tai perhekotityön työkokemus.
  - Perhekotivanhemmat käyvät säännöllisesti työnohjauksessa.
  - Perhekotivanhemmat sitoutuvat liiton sisäiseen laatupiirityöhön
  - Perhekodin toiminnan tulee olla etiikaltaan ja moraaliltaan lapsen edun mukaista.
  - Perhekoti voi olla enintään 7-paikkainen.
  - Peruslähtökohtana kullakin lapsella tulee olla mahdollisuus yksityisyyteen.
  - Perhekodin toimiluvan myöntää aluehallintovirasto.
- (Ammatillisten Perhekotien Liitto 2013)

Mitä ilmeisimmin ammatillisten perhekotien toiminta on yritystoimintaa, yrittäjyyttä ja ammatillisella otteella toteutettua lastensuojelutyötä. Perheen tapaan toimivat ammatilliset perhekodit tarjoavat vaihtoehtoisen mahdollisuuden lapselle perhesijoituspaikkaa etsittäessä. Ammatillinen perhekotitoiminta on saamani käsityksen mukaan perhehoitoa yhtäläillä siinä missä sijaisperhetoimintakin. On oikeastaan ajan hukkaa vertailla sijaisperheen ja ammatillisen perhekodin rooleja lastensuojelutyössä, sillä ne hän toimivat jossain määrin hyvinkin erilaiselta pohjalta. Eroa voisi kuvailla mm. asetelmalla, jossa sijaisperheet toimivat ikään kuin harraste pohjalla ja ammatilliset perhekodit taas ovat toimialansa ammattilaisia.

Haastattelujeni pohjalta noussut yllättäväkin asia oli, että Kymenlaaksossa tällä hetkellä toimivien ammatillisten perhekotien lisäksi tarvetta koetaan jokaisessa haastattelussa kunnassa olevan myös uusille alan yrityksille. Ammatillisten perhekotien suurimmaksi vahvuudeksi koettiin etenkin niiden ammattimaisuuden ja kodinomaisuuden yhdistelmä. Muita esille nousseita vahvuuksia olivat mm. joustavuus, vahva motivaatio, verkostoituminen, itsenäinen toimiminen sekä lapsilähtöinen työote. Tulevaisuutta

ajatellen ammatillisilta perhekodeilta Kymenlaakson johtavat sosiaalityöntekijät toivoivat mm. erityisosaamista vaikeasti oireilevien lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemista, kuten esim. psykiatrista osaamista. Lisäksi sosiaalitoimet toivoivat perhekodeilta laadukkuutta, kodinomaisuutta, tiedonkulun / verkostoitumisen ja yhteistyön kehittämistä. Perhetyö nousi myös yhtenä yksittäisenä asiana esiin.

Perhetyö voisi olla kiinteä osa ammatillisten perhekotien toimintaa. Haluaisin nähdä perhetyöstä tulevaisuudessa ns. kehittyneempiä muotoja ja myös osittain paluuta entisiin aikoihin, sillä vanhan ajan kodinhoidolle tuntuisi olevan tällä hetkellä ennaltaehkäisevässä työssä kysyntää.

Kodinhoidolla tässä kohtaa tarkoitetaan lähinnä perheen arjen askareissa ja lasten hoidossa auttamista. Tällaisella työllä koettiin olevan mahdollisuus ennaltaehkäistä mm. kodin ulkopuolisia sijoituksia. Lisäksi esiin nousi myös tarve lyhytaikaisista- sekä kriisisijoituspaikoista, joissa voitaisiin tehdä lapsille ns. lastensuojelutarpeen arviointijaksoja.

5 KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSELLE

Lapsen kehityksen kannalta on keskeistä, että hän voi kokea turvallista läheisyyttä, turvallisia eroja ja turvallisia jälleennäkemisiä. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka tarjoaa hänelle säätelevää läheisyyttä, on kiinnostunut hänen tunteistaan ja ajatuksistaan ja auttaa muodostamaan eheän jatkumon hänen elämästään ja kokemuksistaan. Toisin sanottuna lapsi tarvitsee aikuisen, joka muistelee hänen kanssaan menneisyyttä, tuo ymmärrystä nykyisyyteen ja luo hänen kanssaan tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Kalland 2011, 210 - 211)

Edellä olevassa lainauksessa puhutaan siitä, kuinka tärkeää lapselle on kokemus siitä, että hän on turvassa. Tuli sitten elämässä vastaan mitä tahansa, niin lapsen tulisi saada kokea kaikki vastoinkäymisensä siitä lähtökohdasta, että hän on ikään kuin aikuisen turvallisuuden ympäröimänä. Aikuisen tehtävä on ”ottaa vastaan pahimmat iskut” ja olla jonkin tapainen suodatin karun todellisuuden ja lapsen maailman välillä. Edellä Kalland kuvaa hienosti myös sitä jatkumoa mitä lapsi tarvitsee aikuiselta aina elämänsä alkumetreiltä tähän päivään ja tulevaisuuteen saakka. Aikuiset ovat lapsille elintärkeitä matkakumppaneita varsinkin koko lapsuuden ja nuoruuden ajan.

Kallandin (2011, 207) mukaan kiintymyssuhde-teoriassa tuodaan erityisesti esille sitä, kuinka tärkeää lapsen terveelle kehitykselle on se, että hänellä on läheisiä, turvallisia ja pysyviä kiintymyssuhteita.

Lasta sijoitettaessa kodin ulkopuolelle näitä peruseriaatteita on jo jollain tapaa rikottu. Hänen kotioloissaan on voinut olla seikkoja, jotka ovat olleet esteinä kiintymyssuhteille tai viimeistään sijoitustilanteessa nuo kiintymyssuhteet kokevat jonkinlaisen rikkoutumisen. Lapsen sijoittaminen oman kodin ulkopuolelle on aina jollain tapaa lapsen maailmaa rikkova ja traumaattinen kokemus. Mutta se on kuitenkin parempi vaihtoehto, kuin lapsen kehitykselle ja kasvulle vaarallisessa kehitysympäristössä eläminen. Lapsen sijoituksen yhtenä tavoitteena on kuitenkin, että hänellä voisi olla hänen kehitystään suojaava ympäristö kasvaa. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluisani kävi ilmi, että lähes poikkeuksetta sijoitustilanteessa kartoitetaan lapsen mahdollisuudet päästä sukulaissijoitukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa lapsen mahdollista sijoitusta esim. isovanhemmilleen taikka muuhun lähipiiriin. Eräs haastattelemani sosiaalityöntekijä toi esille, että:

Jopa kolmasosa kunnassamme olevista sijaisperheistä on lapsen sukulaisia.

Lapsen etua ajatellen sijoituspaikan löytyminen lapsen lähipiiristä on varmasti monella tapaa lapselle edullinen ratkaisu. Tuolloin lapsi pääsee hänelle tuttujen ihmisten keskuuteen ja hänen turvallisuuden tunteensa on jo valmiiksi päässyt kehittymään sijaisperhettä kohtaan. Sukulaissijoitus tarjoaa monesti varmasti muihin sijaishuolto- paikkoihin nähden paremman lähtökohdan kiintymyssuhteen luomiselle.

5.1 Kiintymyssuhde ja sijoitetut lapset

Kallandin (2011, 212) mukaan lapsen sijoitusta ja sen onnistumista edistää mahdollisimman varhainen sijoittaminen. Hänen mukaansa sijoittamisen tulisi tapahtua mahdollisesti jo alle 1-vuotiaana. Toinen olennaisesti sijoituksen onnistumiseen vaikuttava tekijä on sijoitusten vähäinen lukumäärä. Tietenkään kaikkia lapsia ei voida sijoittaa jo vauvaiässä, sillä eihän kaikilla lapsilla ole edes tuolloin tarvetta sijoitukselle. Mutta silloin, kun huostaanoton kriteerit täyttyvät lapsen kannalta olisi kaikista paras-

ta toimia mahdollisimman ripeästi. Avohuollon tukitoimilla halutaan useimmissa tapauksissa tukea lapsen perhettä ja lasta siihen, että hän voisi elää omassa kodissaan. Periaatteena tämä onkin hyvä ja tavoittelemisen arvoinen asia. Mutta toisaalta lapsen etua ajateltaessa joskus olisi viisasta ”viheltää peli poikki” heti alkuunsa ja ottaa lapsi ajoissa huostaan ennen kuin kaikki muut keinot on kokeiltu ja lapsi on saattanut elää jopa useiden vuosien ajan hänen kasvulleen ja kehitykselleen epäsuotuisissa olosuhteissa. Huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvät päätökset eivät koskaan ole helppoja asioita käsitellä. Lapsen edun toteutumiseen tarvitaankin mm. päteviä sosiaalityöntekijöitä joilla on kykyä nähdä lapsen kokonaistilanne ja rohkeutta tehdä päätöksiä silloin, kun tilanne vaikuttaa arveluttavalle. Sijoitusten vähäinen lukumäärä on siis myös ennen kaikkea lapselle itselleen hyväksi. Mitä enemmän lapsella on sijoituksia ja sitä myötä hylkäämisen kokemuksia, sitä enemmän lapsi näistä tilanteista traumatisoituu. Sijoituksen pysyvyys on pohja sille, että lapsi ja hänen sijaishuoltopaikkansa voivat rakentaa keskinäistä luottamussuhdettaan ja sitoutumistaan (mt., 212). Sijoituksen lähtökohtana tulisi nimenomaan olla sen pysyvyys ja lapseen sitoutuminen. Tämän puolesta puhuu myös johtavien sosiaalityöntekijöiden haastatteluista saamani kuva. Erään sosiaalityöntekijän mukaan:

Lapsi tarvitsee hoidon jatkuvuutta ajatellen perheen taikka koulutetun henkilökunnan, jotka ovat sitoutuneita lapseen.

Sijaisvanhempien koulutus ja heidän saamansa tuki ovat myös merkittäviä asioita, jotta sijoitus voisi olla kaikin puolin onnistunut ratkaisu (mt., 212).

Lapsen huostaanottoa ja sijoitusta tulisi arvioida kiintymyssuhdeteoreettisesti ajateltuna erityisesti pysyvyyden kannalta (mt, 208). Tämä siksi, että lapsi ei todennäköisesti hyödy vieraaseen ympäristöön tehdyistä lyhyistä sijoituksista. Nämä voivat Kallandin (2011, 208) mukaan olla lapsen kehityksen kannalta lisäuhka. Hänen mukaansa myöskään lapsen sijoittaminen takaisin biologisille vanhemmille ei suojaa välttämättä hänen kasvuaan ja kehitystään. Tutkimustulosten mukaan biologisille vanhemmille palautetut lapset kehittyvät heikommin, kuin ne lapset joilla on pysyvä luonteinen sijoitus. Useimpien tutkimusten mukaan rauhaton sijoitushistoria monine edestakaisin siirtoineen vaikuttaa negatiivisesti sijoitettujen lasten kehitykseen (mt., 208). Toistuvia sijoituksia eri paikkoihin tulisi myös välttää Taskisen (2010, 124) mu-

kaan, sillä nämä voivat aiheuttaa vahinkoa lapsen kehitykselle mm. luomalla turvatomuutta ja juurettomuutta. Hänen mukaansa sijoituspaikan vaihtaminen ei saisi millään tapaa olla esim. taloudellisista seikoista johtuvaa ja sijoitusten ennen aikaista katkeamista tulisi ehkäistä mm. lapsen asioiden huolellisella valmistelulla. Mielenkiintoisen näkökulman tähän aiheeseen tarjoaa Kalland (2011, 209 - 210) nostaessaan esiin Suomen lainsäädännön pulmallisuuden, jossa vaaditaan arvioimaan lapsen sijoituksen tarvetta vuosittain. Hänen mukaansa tämä toki antaa mm. lapsen vanhemmille mahdollisuuden saada lapsensa takaisin kotiin asumaan, mutta samalla se hankaloittaa lapsen mahdollisuutta kokea kiintymyssuhdetta esim. sijaisvanhempinsa. Lapsen etua ajatellen ei ole laisinkaan päivän selvää se mikä milloinkin on hänen parhaaksensa. Optimaalisinta olisi, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus elää kiintymyssuhteessa omiin vanhempinsa tai sitten johonkin muuhun aikuiseen. Mutta valitettavasti tämä ei kuitenkaan läheskään aina ole mahdollista.

5.2 Kiintymyssuhteen häiriöt ja niiden korjaaminen

Turvallisen kiintymyssuhteen puuttuessa lapsen elämästä hänellä voi muita useammin ilmetä mm. reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön (RAD) piirteitä (Kalland 2011, 211). Tämä voi tulla esiin joko valikoimattomana sosiaalisuutena tai äärimmäisenä estyneisyytenä. Joskus RAD ilmenee jopa näiden molempien yhdistelmänä. Valikoimattomasti sosiaalinen lapsi ei vaikuta vierastavan uusia ihmisiä laisinkaan. Lapsi saattaa tarrautua vieraaseen ihmiseen kiinni esim. pyrkimällä syliin tai olemalla valmis saman tien lähtemään vaikka tämän mukaan. Vanhemmilla lapsilla RAD voi ilmetä esim. siten, että hän keskustelee ilman estoja ja jopa kiusallisesti mm. perheen sisäisistä asioista. Tämän kaltainen käytös on merkki lapsen kiinnittymättömyydestä. Toisaalta RAD voi ilmetä vahvana välttelynä, jossa lapsi ei mm. halua ottaa katsekontaktia, eikä halua syliin taikka muutoin turvautua aikuiseen. Kallandin (2011, 211) mukaan 1990 – luvulla Pelastakaa Lapset ry:n sijoittamilla alaikäisillä todettiin noin 40 prosentilla eriasteisia kehityksen, terveyden tai käyttäytymisen ongelmia. Ja erityisesti niillä lapsilla, jotka olivat altistuneet päihteille raskauden aikana.

Traumatisoituneiden lasten auttamiseksi ja heidän sijaisvanhempien kiintymyssuhteen kehittämiseksi on mm. Daniel Hughes kehittänyt kiintymyssuhdeterapiaan pe-

rustuvan vuorovaikutuksellisen kehityopsykoterapian (mt., 213). Siitä Kalland kirjoittaa seuraavasti.

Kaikkea, mitä lapsi tuo terapiatilanteeseen, käytetään terapeuttisesti tukemaan hänen ja hänen vanhempansa yhteyttä, mutta lapselle ei anneta mahdollisuutta ohjata tilannetta omien toiveidensa mukaisesti. Omaehtoisesti toimiva lapsi saattaisi vain vahvistaa heikosti toimivia vuorovaikutusmallejaan ja esimerkiksi vetäytyä vuorovaikutuksesta. Sen sijaan terapeutti kuuntelee tarkasti ja empaattisesti lapsen toiveita ja vahvistaa ymmärtäneensä, mitä lapsi haluaa, mutta saattaa kuitenkin päätyä toimimaan toisin. Terapiassa lapsi oppii kokemaan läheisyyden, eron ja jälleenkohtaamisen turvallisesti. Oleellista on, että terapeutilla on leikkisä, utelias, hyväksyvä ja empaattinen asenne. Terapiassa tartutaan hetkeen, mutta lapsen historia pidetään mielessä ja sitä työstetään. (mt., 213 - 214)

Hughesin (2011, 40) mukaan turvallinen kiintymyssuhde on paras suoja traumareaktioita vastaan ja se auttaa selviämään myös syntyneestä traumasta mahdollisimman pikaisesti. Hänen mukaansa lapsen joutuessa kohtaamaan voimakkaan ahdistuksen yksin ilman luotettavaa aikuista tämä voi aiheuttaa lapselle hyvin vakavia ongelmia. Luotettavan aikuisen tuki on elintärkeää lapselle trauman käsittelyssä ja siitä selviytymisessä (Hughes 2011, 40). Kiintymyssuhde on ennen kaikkea emotionaalinen suhde ja siihen liittyy monenlaisia tunteita, kuten rakkaus, viha, ilo, suru, turvallisuus, pelko, syyllisyys, kateus jne. (mt., 148). Hughesin (2011, 148) mukaan kiintymykseen liittyviä erilaisia emotioita voitaessa ilmaista vapaasti myös kiintymyssuhde kehittyi syvemmäksi.

Puhuttaessa sijoitetuista lapsista on selvää, että jokainen heistä on jollain tapaa kokenut kiintymyssuhteen rikkoutumisen ja joillakin ei sellaisesta ole välttämättä kokemusta laisinkaan. Niinpä sijoituksen alussa ja sen aikana lapsilla voi olla suuria vaikeuksia luottaa aikuisiin. Tähän olen myös omassa työssäni törmännyt lukuisia kertoja. Monesti nuoret tuovat esille sitä, että he eivät usko mitä heille luvataan eivätkä halua taikka uskalla olla avoimia ja rehellisiä heitä koskevissa asioissa, koska pelkäävät niistä koituvan lisää hankaluuksia itselleen. Useimmilla näistä kohtaamistani nuorista on taustallaan rikkinäisiä perhesuhteita, kuten vanhempien avioero. Jotkut heistä ovat myös joutuneet jo pieninä lapsina elämään karua arkea kotonaan jota on värittänyt mm. vanhempien päihteiden väärinkäyttö. Ei ole siten suurikaan ihme, jos näiltä lapsilta ja nuorilta puuttuu kokemus turvallisesta aikuisesta ja ehyestä kiintymyssuhteesta. Haastatteluissani ilmeni, että Kymenlaaksossa polttavina tämän het-

ken ja tulevaisuuden tarpeina lastensuojelussa koettiin psyykkisesti oireilevien lasten, sekä haasteellisten nuorten auttaminen. Heille on vaikeaa löytää sopivaa sijoituspaikkaa ja apua heidän ongelmiinsa. Erityisesti näiden lasten kohdalla ajoissa auttaminen ja siten suurempien ongelmien välttäminen koettiin sosiaalityöntekijöiden keskuudessa kovaksi haasteeksi. Osalla haastatelluista oli tunne, että heillä ja lastensuojelulla ei ole vakavasti psyykkisesti oireileville lapsille ja nuorille juuri mitään annettavaa. Tälle osa-alueelle kaivattiin erityisesti ammattilaisten osaamista ja työkaluja lasten kanssa työskentelyyn.

5.3 Arjen rytmi kiintymyssuhteen rakentajana

Hughes (2011, 203) mainitsee kirjassaan turvallisen kiintymyksen vastustamisen syitä. Niitä ovat esim. biologisen vanhemman kaltoin kohtelu, kuten hyväksikäyttö, laiminlyönti ja hylkääminen. Lisäksi Hughes kirjoittaa vastustamisen syitä olevan mm. useat eri hoitajat ja sijoituspaikat, vanhempien runsas päihteiden käyttö ja heidän mielenterveysongelmansa. Hughesin (2011, 211) mukaan lapsen kiintymyssuhteen rakentamisen ns. astinlautana toimii se, että hänen arkielämänsä saadaan järjestykseen. Jos lapsen ulkoinen ympäristö ja päivärytmi saa hänet tuntemaan olonsa turvalliseksi, niin tuolloin lapsi voi myös alkaa luottaa vanhempiinsa tai muuhun aikuiseseen. Arkirytmien ja arjen tekemisen kautta voidaan siis päästä kiinni kiintymyssuhteen rakentamisen perustaan. Samoilla linjoilla Hughesin kanssa on myös Sinkkonen (2008, 103), sillä hän peräänkuuluttaa sitä, että lapset tarvitsevat elämäänsä säännönmukaisuutta, ennakoitavuutta ja rutiineja. Näillä sekoilla on lapsen elämässä turvallisuuden kannalta keskeinen merkitys ja etenkin silloin, kun kyseessä on kaltoin kohdeltu tai laiminlyöty lapsi (mt., 104). Säännölliset nukkumaanmeno- ja ruokailuajat ja muut arkea rytmittävät asiat luovat lapsen elämään hänen kaipaamaansa turvallisuutta. Arjen rytmin merkityksen olen huomannut myös omassa työssäni lastensuojelulaitoksessa. Varsinkin monien nuorien kohdalla ensimmäiseksi lähdetään liikenteeseen siitä, että he menevät illalla ajoissa nukkumaan ja heräävät aamulla kouluun. Normaali vuorokausirytmien voi olla pahasti hukassa lapsen tullessa sijoitukseen. Koulunkäynti ongelmat ovat monesti kytköksissä nuoren rajattomaan käytökseen, kuten esim. päihteiden käyttöön. Lisäksi oman kokemukseni mukaan sijoitettavien nuorten säännölliset ruokailuajat ja omasta hygieniastaan huolehtiminen ovat monesti tuu-

liajolla. Arjen rytmistä kiinnisaatuaan nuori voi myös helpommin lähteä työstämään muita elämäänsä liittyviä ongelmia.

5.4 PACE – asenne kiintymyssuhteen luojana

Hughes (2011, 87) tuo kirjassaan esiin ns. PACE – asenteen, jota edellä olevassa otteessakin jo sivuttiin. PACE on lyhenne englannin sanoista playfulness, acceptance, curiosity ja empathy. Hughesin mukaan kodin ominaispiirteitä kuvaa parhaiten PACE – asenne, joka sisältää siis leikkisyyden, hyväksynnän, uteliaisuuden ja empatian. PACE tarkoittaa kunkin yksilön asennetta ja suhtautumista toiseen ihmiseen siten, että toisen kehittymistä vaalitaan ja rohkaistaan, eikä koskaan uhata tai vaaranneta toisen kehittymistä. PACE lisää lapsen turvallisuuden tunnetta ja samalla se auttaa lasta ottamaan vastaan vanhempiensa opastusta (mt., 88). Hughesin (2011, 89) mukaan PACE – asenne ilmenee vanhemman äänensävyinä ja ydintunteena ja kertoo lapselle sen miten vanhempi kokee lapsen. PACE – asenteessa kiinnitetään huomiota enemmän lapseen, jolloin myös ns. kurinpidollisten toimintojen tarve väheenee ja siitä tulee enemminkin luonnollinen osa näiden molempien välistä suhdetta. On mielenkiintoista, että Hughes nimeen omaan puhuu asenteesta, eikä niinkään kasvatuksesta. Ehkä kasvatuksessa ja sen ns. onnistumisessa onkin kyse ennen kaikkea asenteesta, jolla me suhtaudumme lapsiimme, eikä niinkään tavoista joilla kasvatusta toteutamme. PACE – asenne on kehitelty vanhemmille kasvatuksen apuvälineeksi, sekä myös vanhemman ja lapsen välisen kiintymyssuhteen vahvistajaksi. Tämän apuvälineen avulla voidaan varmasti myös työstää sijoitettujen lasten kiintymyssuhdetta, oli hän sitten sijoitettuna perheeseen taikka laitokseen. Kenties PACE – asenne voisi toimia myös sosiaalityöntekijöiden työskentelyn apuvälineenä. Tosin toimiakseen se tarvitsee varmasti pitkäkestoista työtä lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä.

6 LOPPULUKU

Olen opinnäytetyössäni käsitellyt lapsen etua, lastensuojelun sijoitusmuotoja, perhesijoituksen eri mahdollisuuksia sekä kiintymyssuhteen merkitystä lapsen kasvu- ja kehitykselle. Nämä kaikki liittyvät kiinteästi toinen toisiinsa tilanteessa, jossa lapselle haetaan kodin ulkopuolista sijoituspaikkaa. On lapsen edun mukaista löytää hänelle pysyvä luonteinen sijoituspaikka ja jos mahdollista niin usein parasta on, että se olisi perhe jossa on edellytykset luoda luottamuksellinen kiintymyssuhde sijoitetun lapsen ja sijoituspaikan aikuisen välille. Edellä kuvatun yhdistelmän toteutuminen voi olla ”rikkinäisen” lapsen kasvu- ja kehitykselle valtavan suuri tuki ja turva. Toki olisi naivia ajatella, että tämä ”kaava” toimisi jokaisen lapsen kohdalla täydellisesti. Mutta varmasti noilla keinoin päästään monesti lapsen kannalta parempaan lopputulokseen kuin siten, että lapsi esim. sijoitettaisiin automaattisesti lastensuojelulaitokseen tai jos hän joutuisi jatkamaan elämäänsä häntä vaurioittavassa elinympäristössä.

Nyt on tullut opinnäytetyöni johtopäätöksien aika ja aika myös pohtia, sitä olenko löytänyt kysymyksiini vastauksia ja onko tämä prosessi tuonut mukanaan minulle taikka lastensuojelulle yhtään mitään uutta. Opinnäytetyöni tutkimusongelma on siis: Mitä lastensuojelussa voitaisiin kehittää, jotta lapselle voisi löytyä paras mahdollinen hänen tarpeitaan vastaava ja pysyvä luonteinen sijoituspaikka jo ensi yrittämällä. Ja ensisijainen kysymys opinnäytetyössäni on: Mitä seikkoja tulee ottaa huomioon, jotta lapsen etu voisi toteutua sijoitus tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla? Ensinnäkin sen huomasin tätä työtä tehdessäni, että lapsen etu ei ole mitenkään yksinkertainen taikka yhdellä lauseella selitettävissä oleva asia. Onneksi tavoitteenani ei ollutkaan lapsen edun perinpohjainen selvittäminen, vaan ennemminkin se millä tavoin lapsen etu voisi toteutua sijoitustilanteessa. Lapsen etu kaiken kaikkiaan vaikuttaa olevan asia, joka koostuu paljolti aivan tavallisista arjen asioista. Silloin kun lapsi voi hyvin ja hän elää turvallisessa ympäristössä ja rakastavien aikuisten parissa hänen etuaan ajetaan mitä parhaimmalla tavalla. Kodin ulkopuolelle sijoitettaessa tämä ympäristö lapselta usein puuttuu ja sen luominen hänen rikkinäistä taustaansa ajatellen on erittäin haasteellinen asia. Luottamuksen ja turvallisuuden tunteen menettäneen lapsen luottamuksen ”voittaminen” vaatii paljon aikaa ja kärsivällisyyttä. Itse omassa työssäni lastensuojelulaitoksessa törmään tähän harva se päivä. Usein vaikuttaa sil-

tä, että lapsi taikka nuori valitsee itselleen sen aikuisen työntekijän, jolle hän uskaltaa avautua. Usein lastensuojelulaitoksissa on käytössä ns. omahoitaja käytäntö, jossa tietty työntekijä hoitaa pääasiallisesti nuoren asioita. Joskus näiden kahden välille syntyy luottamuksellinen suhde ja toisinaan taas ei. Tämä suhde muodostuu paljolti myös ns. ”henkilökemioista”. Omahoitajan sijaan nuori voikin kokea jonkin toisen työntekijän itselleen läheisemmäksi. Laitosmaailmassa kiintymyssuhteen luominen onkin monesti haasteellisempaa, kuin perhehoidon parissa. Näkemykseni on, että merkittävin seikka lapsen edun toteutumisessa sijoitustilanteessa on se, että hänellä on luottamuksellinen kiintymyssuhde turvalliseen aikuiseen. Parhaiten tämä voi mielestäni toteutua pitkäkestoisessa perhehoidossa. Sijaishuoltoapaikan tulee olla sitoutunut lapseen, jotta lapsi uskaltaa elää omana itsenään ja luottaa sijaishuoltoapaikan aikuisiin. Omana itsenä oleminen tarkoittaa myös sitä, että lapsi uskaltaa tuoda esiin kaikenlaisia tunteitaan ja ajatuksiaan. Uskoakseni jokainen vanhempi tietää sen, että lapset kiukuttelevat ja näyttävät usein negatiiviset tunteensa parhaiten omille vanhemmilleen. Lapset käyttäytyvät usein moitteettomasti koulussa, harrastuksissa ja kylässä ollessaan. Kotana taas esiin nousee kiukuttelua, tappelua, vastaan väittämistä ja kinastelua. Monesti tämä on vanhempana itselleni ainakin hermoja raastavaa ja turhauttavaa. Tässä kohtaa olisi hyvä kuitenkin muistaa se tosiasia, että negatiivisia tunteitaan näyttävä lapsi tekee niin, koska hän kokee olonsa turvalliseksi, eikä pelkää tulevansa käytöksestään huolimatta kaltoin kohdelluksi. Lapsen etua sijoitustilanteessa ajateltaessa tulisi ennen kaikkea siis painottaa sitä, että sijoituspaikka voisi olla paikka, jossa hän voisi ajan mittaan pystyä luottamuksellisesti tuomaan esiin kaikenlaisia tuntojaan. Joissain tilanteissa on viisainta varsinkin nuorten kohdalla tehdä sijoitus lastensuojelulaitokseen, jossa voidaan taata hänelle rajat missä nuori voi tuoda esiin itseään rajullakin tavalla ja henkilökunnalla on pätevyys ja lain suoma lupa myös puuttua nuoren käytökseen tarvittaessa lastensuojelullisin rajoitustoimenpitein. Toisille taas perhesijoitus on juuri se oikea paikka, jossa voi kokea olevansa turvallissa ympäristössä.

Uudistunut lastensuojeluin 50 § painottaa perhesijoituksen ensisijaisuutta, mutta käytännössä kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettavia lapsia ei voida perheisiin sijoittaa. Lasten tarpeet ovat kuitenkin seikka, jotka määrittävät hänelle sopivimman sijoituspaikan. Ilokseni samaisen viestin sain kuulla myös kaikissa kolmessa haastattelemisani kunnassa. Opinnäytetyön aihetta pohtiessani ajattelin, että uudistuneen lain

myötä kunnat saattaisivat käyttää perhesijoituksen ensisijaisuutta hyväkseen kuntatalouden kuntoon saattamiseksi. Johtavien sosiaalityöntekijöiden selkeä viesti Kymenlaaksossa oli kuitenkin se, että he saavat tehdä edelleen lapsen edun mukaisia päätöksiä hänen sijoituspaikkansa suhteen. Olen kyllä kuullut lastensuojelun kentältä myös toisenlaista ääntä, jossa kunnan talous on mennyt lapsen edun edelle. Ilokseni näin ei Kymenlaaksossa kuitenkaan tunnuta toimivan.

Opinnäytetyössäni pohdin perhesijoituksen eri malleja ja muotoja. Sijaisperhe, ammatillinen sijaisperhe ja ammatillinen perhekoti ovat käytännössä ne vaihtoehdot, joihin perhesijoituksen tarpeessa olevat lapset pääasiassa sijoitetaan. Kuten jo aiemmin totesin niin pienille lapsille sijaisperheitä vaikuttaa olevan Kymenlaakson kunnissa riittävästi, mutta polttavimpana haasteena perhesijoitusten suhteen vaikuttaa olevan teini-ikäisten sijoittaminen. Jotkin kunnat ovat maassamme aloittaneet ammatillisen sijaisperhe toiminnan vastatakseen tähän haasteeseen. Myös kahdessa haastattelemassani kunnassa tämä nähtiin yhtenä tulevaisuuden mahdollisuutena. Amatillisten sijaisperheiden toiminnasta on saatavissa melko niukasti tietoa ja ymmärtääkseni tätä toimintaa harjoittavat kunnat ovat joko luoneet sille oman toimintamallinsa taikka ottaneet siihen mallia muista kunnista. Amatillisen sijaisperheen toimintamallin tuoreus saattaa olla yksi sen kaltaisen toiminnan aloittamisen hidastava tekijä kunnissamme. Voi olla, että tämän kaltaisen toiminnan aloittaminen on kunnille tällä hetkellä liian työlästä. Toinen vaikuttava tekijä tässä kohtaa saattaa olla myös amatillisen sijaisperheen hinta, sillä se vaatii käytännössä kunnalta ainakin saman verran varoja, kuin kahden pätevän lastensuojelun työntekijän palkkaaminen. Kolmanneksi hankaluutena voi olla myös pätevien ja halukkaiden henkilöiden löytäminen. Moni osaava ihminen voi mieluummin valita esim. oman lastensuojeluyrityksen perustamisen. Teini-ikäisten perhehoito tuntuu joka tapauksessa tarvitsevan lisää resursseja tavalla taikka toisella. Tämä voisikin kenties olla amatillisten perhekotien mahdollisuus lastensuojelun kentässä. Haastattelujeni perusteella saamani kuvan mukaan jokaisessa Kymenlaakson kunnassa perheen omaiselle amatilliselle perhekoti toiminnalle nähtiin nykyistä suurempaa tarvetta. Johtavat sosiaalityöntekijät vaikuttivat arvostavan laadukkaasti toteutettua perhekoti toimintaa. Poikkeuksetta amatillisten perhekotien suurin valttikortti oli niiden amatillisuuden ja perheenomaisuuden yhdistyminen. Saamani kuvan mukaan hyvin tehty työ on parasta markkinointia, mitä amatilliset perhekodit voivat tehdä. Tälle hyvin tehdylle työlle on ky-

syntää myös Kymenlaaksossa. Teini-ikäisten lisäksi sosiaalityöntekijät näkivät tärkeäksi myös perheen kanssa työskentelyn. Luonnollisesti perhetyö on lastensuojelutyössä tärkeässä roolissa. Tähän myös ammatillisten perhekotien kannattaa toiminnassaan panostaa. Lapsen edun mukaista on varmasti myös se, että hänen perheensä voi mahdollisimman hyvin ja suhteet sijaishuoltoapaikan ja biologisen perheen välillä toimivat.

Olen havainnut, että jossain määrin lastensuojeluin 50 § uudistus ja sitä myötä perhesijoituksen ensisijaisuus pelästytti varsinkin yksityisiä lastensuojeluyrityksiä. Pelättiin sitä, että kunnat sijoittavat tulevaisuudessa suuren osan lastensuojelun asiakkaita sijaisperheisiin. Tämä taas ei olisi välttämättä aina lapsen edun mukaista, eikä myöskään hyväksi yritysten liiketoiminnalle. Tämän hetken saamani kuvan mukaan töitä riittää kyllä kaikilla lastensuojelun saroilla. Uskon, että tarvetta on niin sijaisperhetoiminnalle, kuntien omille laitoksille, kuin yksityisille lastensuojelu yrityksille. Entistä enemmän lastensuojelun kentässä tulisi eri tahojen puolestaan tehdä yhteistyötä. Lastensuojelun eri muotoja ei tulisi nähdä keskenään kilpailijoina, vaan ennemminkin kumppaneina. Jotta jokaiselle n. 17 000 kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle voitaisiin löytää heidän tarpeitaan vastaava ja heidän etunsa mukainen sijaishuoltoapaikka, niin siihen tarvitaan kaikkia lastensuojelun muotoja ja palveluita. Lastensuojelussa lapsen edun mukaisen sijoituspaikan löytyminen ei ole itsestään selvyys. Jokaiselle lapselle tulisi löytyä paras mahdollinen sijoituspaikka jo ensi yrittämällä. Erään kunnan johtavan sosiaalityöntekijän mielestä jossain lastensuojelutapauksissa avohuollon tukitoimilla saatetaan jopa joskus turhaan pitkittää lapsen huostaanottoa ja sijoitusta. Siinä kyllä toimitaan lain hengen mukaisesti, mutta toisinaan saatetaan katsoa liian pitkään lapsen elämää sivusta. Joskus olisi parempi lapsen edun nimessä ”viheltää peli poikki” ajoissa ja ottaa lapsi huostaan ennen, kuin pahempia vaurioita pääsee syntymään. Tässä kohtaa lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat avain asemassa.

Johtavien sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa kävi ilmi, että pätevien ja sitoutuneiden sosiaalityöntekijöiden saaminen koettiin tärkeänä asiana lastensuojelun alalla Kymenlaaksossa. Työtä on resursseihin nähden usein aivan liikaa. Laadun säilyttämiseksi koettiin, että olisi tarpeellista myös lisätä sosiaalityöntekijöiden määrää. Lapsen etua ajateltaessa hänen sosiaalityöntekijänsä on aivan avain asemassa. Sosiaa-

lityöntekijät ovat henkilöitä jotka tekevät lopulta päätökset lapsen sijoituksesta kodin ulkopuolelle. Tiedostusvälineet kertovat melko usein sosiaalityöntekijöiden työn kiireellisyydestä ja vaativuudesta. Tämä seikka nousi usein esiin myös haastatteluideni aikana. Oli ikävää kuulla erään johtavan sosiaalityöntekijän harmissaan sanovan sen, että hän on saanut esimieheltään ohjeistuksen työn kiireellisyyden ja ylikuormittavuuden keskellä siitä, että työn laadusta on tarvittaessa alettava tinkimään. Haastattelemani henkilö oli kuitenkin vakuuttunut siitä, että sosiaalityöntekijöiden työmoraali ei anna periksi tässä kohtaa. Sosiaalityöntekijät haluavat tehdä työnsä kunnolla. On todella surullista, jos vaativan työn tekijöille annetaan tämän kaltaisia ohjeistuksia työn määrästä selviämiseksi. Sosiaalityöntekijöiden käsissä on lopulta kuitenkin lasten ja heidän elämänsä tulevaisuus. Toisessa kunnassa huolenaiheena oli se, kuinka lähivuosina eläkkeelle jäävien sosiaalityöntekijöiden tilalle saadaan päteviä työntekijöitä. Pitkään alalla olleilla työntekijöillä on valtava määrä ns. hiljaista tietoa, jonka siirtäminen eteenpäin koettiin haasteelliseksi. Olen kuullut sanonnan: ”siihen riittää aina rahaa, mikä koetaan tärkeäksi”. Toivottavasti maamme ja kuntiemme päättäjät näkevät tärkeäksi myös lapsemme, sillä heissä on maamme tulevaisuus.

Haastattelemissani jokaisessa kunnassa erityisesti ennaltaehkäisevän työn merkitystä korostettiin. Tämä on myös lapsen etua ajatellen erittäin tärkeä asia. On monin verroin vaikeampaa ja myös kalliimpaa tehdä korjaavaa työtä, kuin ennaltaehkäisevää työtä. Ylipäätään lapsiperheiden peruspalveluista, koulusta ja harrastustoiminnasta ei tulisi missään nimessä säästää, sillä se jos mikä tulee yhteiskunnallemme kalliiksi. Silminnäkö (2012) ohjelmassa mainittiin, että vuonna 2010 Suomen kuntien lastensuojeluun käytettiin noin 620 miljoonaa euroa. Tuo on aivan käsittämättömän suuri summa rahaa. Jos korjaavaa lastensuojelutyötä voitaisiin vähentää ja siirtää varoja ennaltaehkäisevään työhön, niin samalla summalla tavoitettaisiin moninkertaisen määrän lapsia ja nuoria. Taloussanomien verkkosivujen (Kärkkäinen 2011) mukaan yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle tänä päivänä noin 1,2 miljoonaa euroa. Laitospaikka esim. nuorisokodissa maksaa taas noin 70 000 euroa vuodessa. Edelleenkin ei voida ajatella lasten ja nuorten hyvinvoinnin hintaa pelkästään rahan arvolla mitattuna. Mutta jokainen ”hukattu” lapsi taikka nuori on myös sillä mittapuulla ajateltuna mittaamattoman arvokas. En usko, että kukaan voi lastensuojelun problematiikkaa taikka lapsen edun toteutumisen esteitä ratkaista millään yksittäisellä asialla. Lasten suojelun ongelmat ovat ehkäpä vuosikymmenien ja jopa eri sukupolvien

aikana muodostuneita, siksi niiden ratkaiseminen voi viedä pitkänkin ajan. Parasta mitä voitaisiin maassamme tehdä lastensuojelua ja lapsen etua ajatellen olisi se, että panostettaisiin ihmisten parisuhteiden laadun parantamiseen. Sanotaan, että ”vanhempien suhde on lapsen koti”. Jos vanhempien väliset suhteet olisivat kunnossa ja parisuhteet voisivat ylipäättänsä hyvin, niin uskon, että tuolloin myös lapset voisivat paremmin. Muutoksen näkyminen käytännössä voi viedä pitkään, mutta jotain konkreettista pitäisi tehdä, että maamme lapset voisivat nykyistä paremmin.

Opinnäytetyössäni pohdin seikkoja, joilla voitaisiin lapsen edun toteutumista sijoitustilanteessa parantaa ja löytää keinoja, joilla uudelleen sijoitusten määrää saataisiin vähennettyä. Nämä ovat todella haasteellisia ja vaikeita kysymyksiä ja ne liittyvät melko tiiviisti toinen toisiinsa. Jotta voi tietää minne on menossa pitää ensin tietää mistä on tulossa. Näin on asian laita myös sijoitettavan lapsen kohdalla. Lapsen edun toteutuminen ja juuri oikean sijoituspaikan löytyminen vaatii huolellista taustatyötä. Tämä seikka nousi esiin myös johtavien sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Lasta sijoitettaessa tulisi aina olla selvillä hänen todelliset tarpeensa. Eräs sosiaalityöntekijä sanoikin, että yhtään sijoitusta ei tulisi tehdä kokeilu mielessä. Jos sijoitustilanteessa valitaan lapselle väärä sijoituspaikka ja hänet joudutaan sijoittamaan uudelleen, niin se tarkoittaa lapselle jälleen uutta hylkäämiskokemusta. Toisaalta päätöstä tehdessä ei voi liikaa alkaa varmistelemaan ja pelkäämään epäonnistumista. Nopeasti eteen tulevissa sijoitustilanteissa ei useinkaan ole riittävästi taustatietoja, eikä myöskään aikaa niiden selvittämiseen. Tällaisissa tilanteissa tulisi mielestäni mahdollisuuksien mukaan ensimmäiseksi sijoittaa lapsi ns. arviointiyksikköön, missä hänen lastensuojelutarvettaan voidaan tarkemmin sijoituksen alkupuolella arvioida. Varmasti lapsen edun kannalta on parempi tehdä huolellinen taustatyö arviointiyksikössä, kuin sijoittaa lasta suin päin sijaishuoltopaikkaan. Toisaalta taas, jos sijoitus on tapahtunut vääränlaiseen paikkaan, niin ei tulisi pelätä uudelleen sijoitusta, sillä joissain tapauksissa se voi olla myös lapsen edun mukainen ratkaisu. Ei varmasti ole olemassa ns. kaavaa, jolla tämä sijoitustilanteen ongelmallisuus saataisiin ratkaistua. Jokaisen lastensuojelun työntekijän tehdessä parhaansa sijoitustilanteessa, uskon myös lapsen edun mukaisen ratkaisun löytyvän ennemmin taikka myöhemmin. Vaikka kysymys onkin lapsen elämästä ja hänen tulevaisuudestaan, niin täytyy muistaa myös se tosiasia, että niin sosiaalityöntekijät, muut lastensuojelun työntekijät, kuin myös lasten vanhemmat ovat erehtyväisiä ihmisiä. Tämä asia jokaisen tulisi pitää

mielessään ja olla myös armollisia toisiaan kohtaan. Lapsen etu lopulta ratkaiskoon millainen päätös missäkin tilanteessa on oikein ja parasta lapselle. Kumppanuus ja yhteistyö ovat asioita, joiden varaan haluan ainakin itse nojautua lapsen etua ajatellessani.

Opinnäytetyöni on ollut kaiken kaikkiaan melko pitkä prosessi. Työni aihetta aloin oikeastaan pohtimaan jo vuoden 2012 alussa. Tehdessäni muita opintoihin liittyviä tehtäviä pidin monesti mielessäni tulevan opinnäytetyöni aiheen ja pyrin tekemään kursseja suorittaessani tätä aihealuetta sivuavia esseitä. Tässä myös onnistuin melko hyvin ja työhöni liittyvää aineistoa olen osittain saanut poimittua jo aiemmin tekemistäni töistä. Varsinaisen opinnäytetyöni kirjoittamisen ja kirjallisuuteen tutustumisen aloitin tämän vuoden 2013 alussa. Myös etenkin oma lastensuojelun työkokemukseni on ollut edesauttamassa tämän prosessin valmistumista. Ilman tuota kokemusta tämän työn tekeminen olisi ollut huomattavasti paljon vaikeampaa. Itselleni opinnäytetyön tekeminen on ollut uusi kokemus. Tavallaan tämän avulla olen saanut entistä paremmin nivottua yhteen työkokemustani ja opintojani. Alkuun olin epäileväinen sen suhteen saanko aikaiseksi yhtään mitään järkevää ja rakentavaa. Matkan varrella on välillä tuntunut myös siltä, että tämä työ ei tule koskaan valmiiksi. Tässä vaiheessa voin kuitenkin ilokseni todeta, että olen päässyt nyt jo lähes maaliin opinnäytetyöni suhteen. Itselleni ehkä parasta ja antoisinta työni tekemisessä on ollut Kymenlaakson johtavien sosiaalityöntekijöiden haastatteleminen. Olen paljon käytännön läheinen ihminen ja pidän arjen karuun todellisuuteen pureutumisesta. Juuri tätä haastattelut toivat mukanaan tämän opinnäytetyön tekemiseen. 2,5 vuoden mittaiset opintoni saavat mielestäni arvonsa mukaisen päätöksen tämän työni saattamana. Ilman muita yhteisöpedagogin opintojani en olisi ollut valmis tämän työn tekemiseen. En koe muutenkaan olevani täysin valmis, vaikka opintoni suhteen kohta valmistunkin. Mielestäni ihmisellä on elämänsä aikana aina uutta opittavaa. Kesän koittaessa suunnitelmistani on viettää tuleva kesä oman perheeni parissa ja palata takaisin lastensuojelutyön pariin elokuun puolella. Tahdon kiittää vielä lopuksi opinnäytetyötäni ohjannutta lehtoria kannustavasta tuesta, työni tilaajaa tämän opinnäytetyöni mahdollisestamisesta, Kymenlaakson kuntien johtavia sosiaalityöntekijöitä arvokkaasta käytännön kentän äänestä ja rakasta vaimoani ja lapsiani pitkämielisyydestä ja kärsivällisyydestä minua ja opinnäytetyötäni kohtaan.

LÄHTEET

Ammatillisten Perhekotien Liitto ry 2013. Viitattu 13.3.2013.

<http://apkl.fi/apkl-ry/jasenyyskriteerit/>

Harinen, Päivi (toim.) 2003. Kamppailua jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Heinonen, Hanna 2011. Sadoissa verkoissa sukkulointia. Kumppanuudet sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Hiitola, Johanna 2009. Erilaisin eväin huostassa pidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkauteista huostassa pidoista. Helsinki: Valopaino Oy. Viitattu 29.4.2013.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79906/ab376fe8-037c-4bb2-ad9c-915350fc8e88.pdf?sequence=1>

Hughes, Daniel A. 2011. Kiintymyseskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT - Kustannus.

Kalland, Mirjam 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 207-216.

Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2011. Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 29.4.2013.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=5

Kärkkäinen, Henrik 2011. Nuori putoaa putkesta – lasku 1,2 miljoonaa. Taloussanommat. Viitattu 7.5.2013

<http://www.taloussanommat.fi/tyo-ja-koulutus/2011/04/18/nuori-putoaa-putkesta-lasku-12-miljoonaa/20115003/139>

Lastensuojelulaki. Viitattu 13.3.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Mutanen 2011. Vacancies. Kaikki työpaikat yhdestä paikasta. Viitattu 13.3.2013.

<http://vacancies.fi/job/ammattillinen-perhehoitaja-sijaisperhe/>

Pekkarinen, Elina 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 51 & Lapsuudentutkimuksen seura & Lastensuojelun Keskusliitto & Terveysten ja hy-

vinvoinnin laitos (THL). Viitattu 30.4. 2013.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>

Perhehoitoliitto 2013. Viitattu 13.3.2013.

<http://www.sijaisvanhemmaks.fi/miten-perhehoito-toteutetaan->

Pesäpuu ry 2010. Viitattu 13.3.2013.

<http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus/>

Raid-Ala, Tiiu 2012. Ammatillisten Perhekotien Liitto ry:n koulutussihteerin puhelinhaastattelu 31.1.2012. Kouvola.

Räty, Tapio 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saarinen, Suvi 2006. Arjen ammattilaiset - sijaisvanhemmuus työnä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän Yliopisto. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 13.3.2013

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11537/URN_NBN_fi_jyu-2006532.pdf?sequence=1

Santala, Juhani 2012. Lapsen oikeus perhehoitoon. AMPPELI, Ammatillisten Perhekotien Liitto ry:n jäsenlehti 2/2012, 4.

Silminnäkijä ohjelma 9.2.2012 Yle tv2

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Sosiaalihuoltolaki 25 §. Viitattu 14.3.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710#L3P25> Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- valvontavirasto 2012. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012-2014. Helsinki: Valvira, Sosiaali- ja terveysalan lupa- valvontavirasto. Viitattu 14.3.2013.

http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf

Sovellusohje perhehoidon palkkioiden ja kustannusten korvaamisesta 2012. Lastensuojelun perhehoidon palkkiot ja kustannusten korvaaminen Tampereen seutukunnassa ja etelä – Pirkanmaalla. Tampere. Viitattu 13.3.2013.

<http://www2.lempaala.fi/d5web/kokous/20121520-5-21677.PDF>

LIITTEET

Kymenlaakson kuntien johtavien sosiaalityöntekijöiden haastattelukysymykset + saatekirje.

Hei!

Opiskelen viimeistä vuotta yhteisöpedagogiksi Humanistisessa ammattikorkeakoulussa Nurmijärven kampuksella. Tällä hetkellä minulla on työn alla opinnäytetyöni, jonka työnimi on: ”Lapsen etu etusijalla”. Työni käsittelee uudistetun lastensuojelulain 50 § vaikutusta lapsen edun toteutumiseen häntä kodin ulkopuolelle sijoitettaessa ja etenkin sijaishuoltopaikkaa valittaessa. Opinnäytetyössäni haluan pureutua erityisesti perhesijoituksen ensisijaisuuteen / sen toteutumiseen käytännössä. Käytännön kentän tietoa / kokemuksia kerään Kymenlaakson sosiaalitoimista (Kouvola, Kotka, Hamina, Iitti) haastattelemalla kuntien johtavia / lastensuojelusta vastaavia sosiaalityöntekijöitä. Itse olen työskennellyt vajaat 4 vuotta lastensuojelualalla ja pohjakoulutukseltani olen nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja. Opinnäytetyöni tilaajana toimii Ammatillisten Perhekotien Liitto Ry. Alla on uudistettu lastensuojelulain pykälä sijaishuoltopaikan valinnasta, joka toimii haastattelujeni pohjana. Kiitos jo etukäteen antamastanne ajasta ja arvokkaasta käytännön tietoudesta, lapsen etua ajatellen!

Toni Jäntti (Yhteisöpedagogi opiskelija)
Yrjöntie 24. 46800 Myllykoski
tonijantti@hotmail.com 050-544 8885

”Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.” (Lastensuojelulaki 50 § sijaishuoltopaikan valinta)

Kymenlaakson johtavien sosiaalityöntekijöiden haastattelu kysymykset:

Ensisijainen kysymys opinnäytetyössäni on: Mitä seikkoja tulee ottaa huomioon, jotta lapsen etu voisi toteutua sijoitus tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla?

Muita aiheeseen liittyviä kysymyksiä:

Millä tavoin vuosi sitten voimaan tullut uudistus Lastensuojelulain 50 § sijaishuoltopaikan valinnasta on muuttanut lastensuojelutyötä kunnassanne?
Kuinka helppoa taikka vaikeaa lain toteuttaminen tältä osin on sosiaalityöntekijöille ollut käytännössä?

Mihin perhehoidon tarpeessa olevat lapset käytännössä sijoitetaan?

Miten käsität tässä lakipykälässä mainitun ”perhehoidossa tai muualla” kohdan käytännössä tarkoittavan?

Millä tapaa sukulaissijoituksen mahdollisuus kartoitetaan sijoituspaikkaa etsittäessä?

Onko kunnassanne sijoitusten määrä perhesijoitukseen muuttunut olennaisesti menneen vuoden aikana?

Kuinka paljon lapsia oli sijoitettuina kunnassanne vuonna 2012? (perheisiin / perhekoteihin / laitoksiin)

Onko kunnassanne sijaisperheitä riittävästi?

Millä tavoin sijaisperheitä kunnassanne valmennetaan / koulutetaan?

Millä perusteella sosiaalitoimi valitsee sijaisperheen johon lapsi sijoitetaan?

Kuinka sijaisperheitä tuetaan heidän tekemässään työssä?

Millä tapaa sijaisperheitä valvotaan kunnassanne?

Onko kunnassanne ammatillisia sijaisperheitä?

Jos ei, niin olisiko tämän muotoisen toiminnan aloittaminen tarpeellista?

Jos on, niin millä lailla niiden asiakaskunta eroaa verrattuna sijaisperheisiin?

Miten lapsen etu voi toteutua parhaiten sijaishuoltopaikkaa valittaessa hoidon jatkuvuutta ajatellen?

Onko uudelleen sijoitusten määrä muuttunut olennaisesti (laskenut / kasvanut) viimeisen vuoden aikana?

Mitä toimenpiteitä uudelleen sijoitusten vähentämiseksi / välttämiseksi on tehtävissä?

Millä tavoin ensisijaisena oleva perhesijoitus on muuttanut lapsen asemaa edullisemmaksi?

Onko tämä tuonut mukanaan lapsen edun toteutumisessa haasteita?

Mitä muita esteitä / haasteita näette lapsen edun toteutumisessa sijoitustilanteessa?

Lain laatimisen ensisijainen ajatus on lapsen etu, mutta koetteko onko olemassa paineita perhesijoitukseen myös sen huokeamman hinnan vuoksi?

Ammatilliset perhekodit toimivat paljolti sijaisperheiden tapaan. Mikä on niiden asema haettaessa lapselle perhesijoitus paikkaa?

Minkä verran kuntanne alueella toimii ammatillisia perhekoteja?

Onko ammatillisten perhekotien määrä sopiva / riittävä? (Onko tällä hetkellä / tulevaisuudessa tilausta uusille yrityksille?)

Mitkä ovat mielestäsi ammatillisten perhekotien vahvuuksia?

Mitä ammatilliset perhekodit voisivat tehdä tulevaisuudessa paremmin?

Mitä uutta ammatilliset perhekodit voisivat tarjota lastensuojelutyöhön?

Mikä on polttavin tämän hetkinen tai tulevaisuuden tarve lastensuojelussa?

Millaisia toimenpiteitä Kymenlaakson alueella tulisi tehdä, jotta lapsen etu voisi toteutua entistä paremmin sijoitustilanteessa / sijoituspaikkaa etsittäessä?

Mitä muita alueellisia haasteita lastensuojelussa näet kunnassanne / kymenlaaksoissa?

